

Т. СЛАБЧЕНКО

Подорож української трупи до Франції

(Епізод з історії українського театру)

В кінці XIX століття Франція, що мріяла про реванш після 1870 — 71 р.р. і добачала загрозу своєму становищу на Близькому Сході від Германії, почала шукати зближення з Росією. Царський уряд в свою чергу ішов назустріч Франції, бо Германія загрожувала дальшому пануванню Росії на Балканах. Після довгих рекогносцировок з обох сторін, царський уряд кинувся у обійми французького капіталу. В 1888 р. оформились фінансові зв'язки цих держав і за виразом проф. Покровського, доля французького капіталу була тісно зв'язана з долею російського самодержав'я. Від фінансових зв'язків народилась і військова франко-російська конвенція 1892 р. Обидві „високі сторони“ з захопленням дивились в прийдешність і т. зв. громадські кола радісно вітали взаємні візити представників урядів, флотів й т. д.

Загальне піднесення було величезне.

Не утримались перед ним і українці взагалі, а український театр зокрема. Останній був в зеніті свого розцвіту і мріяв поширити площину своєї діяльності. Вже після перших нечуваних поспіхів український театр мріяв про закордонну подорож з метою ознайомлення Заходу з нашою театральною культурою та признання Західною Європою нашого драматичного мистецтва.

Майже що-року, повесні в пресі появлялись замітки про закордонну мандрівку то театру Кропивницького, то Садовського, то когось інш.; але ці плани не реалізувались через брак відповідних коштів. Не дивно тому, що до замітки „Одесских Новостей“ 1893 р. про збори до закордонної подорожи трупи Деркача, що грала тоді (серпень, вересень) в Севастополі поставились без довір'я й подивились як на черговий проєкт, котрий не мав під собою ніяких підстав.

Та на цей раз склалось інакше. Не обмежились тільки на розмовах. Влітку 1893 р. в Одесі перебувала колишня антрепренерша російського театру К. І. Петровська. Бажаючи вкласти гроші в „солідне діло“, Петровська звернула увагу на план закордонної подорожи Деркача, а потім зустрілась і з самим Деркачем. Останній пропонував заходитись коло закордонної справи не гаючи часу й використати сприятливі умови. Адже ж зав'язано було alliance між Францією та Росією, який створив чадно-підвищену атмосферу, коли згадка про одного з членів alliance'у викликала шалений вибух націоналістичного захоплення. Деркач не помилявся, закордонна поїздка обіцяла безперечний поспіх. Не витримавши перед красно намальованими Деркачем

перспективами та славою, Петровська прийняла на себе антрепризу — директорство і українська трупа мала рушити до Франції, а саме до Парижа.

Керовник трупи Деркач, не відкладаючи діла надовго, закликав для організації діла учня Кропивницького — талановитого і освіченого О. З. Суслова та Сабателі (колишнього адміністратора трупи Кропивницького) і запропонував їм заходитися коло організації акторського складу. Добре ознайомлений з тодішнім акторським світом, О. З. Суслов підібрав сильну трупу, до складу якої ввійшли такі відомі актори, як Зарницька, Шостаківська, Орлик, Максимов, Гайдамака, Глоба, Глазуненко, Суходольський, Шатковський та ін. Всього, з танечниками та музиками (16 осіб), трупа числила до 70 чоловіка. Одночасно з набором акторського складу, преса сповіщала про переговори з Заньковецькою, Кропивницьким, Саксаганським та Садовським, „которых предполагалось пригласить в Париж после того, как первый пыл к малороссам пройдет“ („Одесские Новости“ 1893 р. № 2785). В „Харьковских Ведомостях“ Деркач заявив, що названі колоси української сцени уже входять до трупи. Ці необережні повідомлення справили за кордоном, як видно з листа Миколи Вороного, надісланого до „Зорі“ — 1894 р. № 1. ст. 24 — серед кол, яким були знані творці українського театру, від'ємне враження. Вони знали, що ні Кропивницький, ні Заньковецька, ні брати Тобілевичи за кордон не збирались їхати. Проте на ділі це не відбилось і трупа хутко організувалась. Режисером трупи був Суслов, диригентом — Штейман, хормейстером — Домерщиков, декоратором — Ян Степняк. Репертуар складався з двох п'єс: „Наталка - Полтавка“ та „Назар Стодоля“ з „Вечорницями“. Петровська виїхала до Парижа готувати все потрібне для трупи, а керовники заходились готувати вистави. Режисура оброблювала та пророблювала п'єси. Репетирували хоріві номери; писали декорації; шили нове за малюнками відомих художників убрання; готували бутафорію та обстанову, яка мала бути широко-етнографічно-точною.

Тим часом 23 листопада трупа виїхала з Севастополя на Одесу. Зважаючи на брак часу, вона, не спинаючись, 25-го увечері помандрувала залізницею до Парижа. По всій території України до самого кордону трупу провозжали шумні привітання та побажання. Ступивши ж на перон першої французької станції, українці зустрілись з оваціями. Коли вони приїхали на вокзал Делі-Гар, „машинисты и кочегары бросили свои паровозы, багажные — вагонетки, стрелочники — стрелки... сбежались на станцию с криком „Vive la Russie!“ И только один телеграфист быстро и с ожесточением выбивал на своем аппарате телеграммы одну — в Бельфор (первый на нашем пути город) о приезде друзей, другую — в Одессу в редакцию „Новостей“ о „восторженной встрече“, пише в своїх спогадах Касиненко („Малороссы во Франции“ т. I, ст. 17—18). В Бельфорі зустріли ще тепліше. „На дебаркадере Бельфорского вокзала, нас окружила громадная толпа... В воздухе только и раздается „Vive la France!“, „Vive la Russie!“. „Сами французы распорядились разослать на все промежуточные станции телеграммы о нашем приезде“, писав в листі до „Одес. Новост.“ Сабателі („Од. Н.“ 1893 р. № 2806), а після від'їзду гостей, мер Бельфора надіслав до Петербурга до міністерства

закордонних справ телеграму: „La troupe d'artistique de M. Derkatsch a parti hereusement à Paris“ (Спогади О. Суслова).

Першого грудня трупа прибула до Парижа; того ж дня мала розпочати гастролі в театрі „Ménus Plaisirs“ на Єлісейських полях, де українська трупа мала дати десять вистав. Хоча все досі йшло дуже добре і, здавалось, що поспіх трупи був забезпечений, вже перша вистава виглядала негаразд: театр був незаповнений. За обчисленням газети „Matin“, перша вистава дала всього 236 фр. (дальші вистави трохи вищі цифри; найбільша виручка каси не перевищувала 951 фр.) Що ж спричинилося до такого несподіваного обороту? Причиною була дешева, грубо-рекламна і недостойна підготовка Петровської. Паризький кореспондент „Одесского Листка“ писав з приводу цього: „По улицам расклеены аляповатые раскрашенные афиши с портретом Деркача и грубо исполненным рисунком танцующей хохлушки — афиши, которые могут дать совершенно обратный результат, т. е., судя по ним, публика подумает, что это балаганное предприятие, в котором участвуют *petits russiens de Batignolles*, т. е. переодетые французы“, („Од. Лист.“ 1893 р. № 318). Адміністратор Сабателі, прибувши до Парижа і ознайомившись з діяльністю Петровської, кинувся рятувати справу, але те, що зробила Петровська, уже справило своє враження і шкідливо відбилося на кількості глядачів в перший же день.

Розпочались гастролі п'єсою „Наталка-Полтавка“. Перед підняттям завіси хор за етикетом виконав Марсельезу, в яку Штейман спритно ввів царський гімн. Далі парижани побачили „Наталку-Полтавку“. Але яку! Постановщики не зважилися ставити в Парижі „Наталку-Полтавку“ в тому вигляді, як вона йшла у нас. І через це довелося її переробити. Перед самим початком в п'єсу була введена увертюра „Досвіток“, яку спеціально для цього написав Штейман. При кінці увертюри піднялась завіса. Селяни і селянки йшли на косовицю з косами та граблями, співаючи „Ой гаю мій, гаю“. Потім виходила Наталка з відрами й співала „Віють вітри“, а далі текст лишився вже нерушений. В кінці першого акту косарі повертались під веселий спів „Ой дуб-дуба-дуба, дівчина моя люба“ і під завісу танцював балет. До другого акту (кінець його) був приточений обряд сватання з весільними піснями з п'єси Кропивницького „Пісні в лицах“ — Виборний приводить Возного; Наталка віддає рушники й чіпляє Возному на руку хустку. Ця сцена проходила мовчки, під музику. Далі Возний виходив, а Наталка співала: „Чого вода каламутна“. В третьому акті, як згадує О. З. Суслов, знову появлялись селяни, які заповнювали двір Терпелихи; діти сиділи на покрівлях та парканах. Під заклики: „Починаймо веселитись“ селяни затягували пісень і кидались в танці. (Спогади Суслова, Косиненко — „Малороссы во Франции; ст. 25). П'єса значить була етнографована до *pes plus ultra*. Але що до легкості зрозуміння вона, може, нічого не губила.

Ролі були розподілені так: Виборного грав Деркач, Возного — Косиненко, Петра — Глоба, Микиту — Глазуненко, Наталку — Зарницька Терпелиху — Петраківська. Грали прекрасно і захопили глядачів. Як припало до вподоби виконання п'єси, видно з листа, що надіслав

режисерові трупи якийсь Ганс Буайє. Той Буайє, видно, був знайомий з твором Котляревського, але визнав, що режисер мав рацію до переробки. „Я остался весьма доволен Вашим вчерашним представлением, писал Буайє. Конечно, можно сказать, что Вы довольно свободно отнеслись к самому тексту И. П. Котляревского, так как Вы пропустили чуть не половину этого текста; — но я вполне согласен с Вами, что здесь, в Париже, не мыслимо было бы иначе делать. Я желаю Вам полного успеха и всеми силами постараюсь Вам посылать как можно больше новых посетителей. Ваша замечательная труппа заслуживает самых лестных похвал“.

З приводу постановки „Наталки-Полтавки“, „Figaro“ писало 3-го грудня: „Другий вечір минув з великим поспіхом перед до-сить численною публікою. Публика легко розуміє п'єсу і захоплюється від танців, які виконуються з великою майстерністю (maestria). Все сприяє поспіхові: чудова оркестра, яка, не вважаючи на свій малий розмір, робить вражіння оркестри — монстр; повна життя оригінальна постановка на сцені; словом, малоросам не доведеться скаржитись на русофільство“ (!) Паризький кореспондент „Одесских Новостей“ в статті „Из Парижа“ додав близьку до приведеної оцінку: „Вчера малороссы начали свои представления в театре Menus Plaisirs. Труппа хорошая, костюмы богатые, голоса Москаленко, Глазуненко понравились, но в особенности понравились танцы“... Отже вистава справила на парижан гарне вражіння. Імпонувала французам і присутність на першій виставі знаменитого французького театрального критика — Ф. Сарсе (на жаль його рецензії на виставу не вдалось розшукати) та письменниці Адап, яка, за повідомленням французьких газет... була так зачарована сюжетом „Наталки-полтавки“, що скрикнула: „Ось в чому сила та величність слав'янського характеру. Шляхетна душа й добре серце наших співників можуть бути для нас прикладом“ (За „Од. Листком № 326“).

На третій день трупа поставила (вже без змін в тексті) „Назара Стодолу“. Ця п'єса мала також поспіх. Кореспонденти писали, що „Французы в восхищении, видя эти казацкие танцы, слушая эти прелестные мелодии“. Французьке суспільство, захопившись, дало на честь артистів бенкет — честь дуже рідка.

Але враз все змінилось. Хоча гра артистів лишалась бездоганною, було ніби співчуття до української трупи, та збори сильно понизились. Причина цьому лежала в швидкій зміні одної п'єси другою, що для Парижа, де одна річ іде майже протягом цілого сезону, означало відсутність поспіху та квалітету театру. Українці, незнайомі з паризькими поглядами, зробили непоправну помилку. Далі критика почала приходити до висновку, що і трупа „не дуже гарна, але в провінції збори в неї були б“ і втякала на дефекти в організації. „Біда в тому, писал кореспондент „Од. Нов.“, що директор, не володіючи мовою, має 10 радців і кожний з них радить своє (Од. Нов. 11-23 грудня 1893 р.). В трупі справді було не багато толку, розбрат, різні неприємності й т. ін., через що довелося усунути адміністратора Сабателі й т. д. Але всіх таких дефектів можна було б не добачити, коли б Петровська та Деркач нав'язали б добрі стосунки з французькою пресою, від котрої власне й залежали

збори. Тим часом газети констатували „зневажливе відношення до паризької преси... Сили друку не захтіла визнати... Петровська“. Тим з'ясовується курйозний факт, що критикові Сарсе надіслано квітка на першу виставу на одне місце... в амфітеатрі, тим часом, як найкращі французькі театри звичайно надсилали Сарсе квиток на ложу (Спогади О. Суслова). І преса жорстоко пометилась над українською трупю.

Збори впали. За ними прийшли нові невдачі. Так, власник будинку „Ménus Plaisirs“ не хотів надалі мати діла з українською трупю. А на Різдво на трупу впало велике нещастя, яке й розвалило діло.

25 грудня в „Figaro“ несподівано з'явилася стаття під заголовком „Pour les artistes russes“, де говорилося: „Руська трупа, що прибула до Парижа десять день тому і вистави якої не мали поспіху через недостатню організацію, витратила свої останні кошти і помирає з голоду. Так, за винятком 2—3-х зірок, вся решта трупи в 77 осіб, що складається з чоловіків, жінок та дітей, терпить в цю хвилину усі муки злиднів та голоду. Декого з цих нещасних вигнано з готелів й вони ночують на вулицях чужого міста та мусять спати як безпритульні на лавах бульварів. Ці нещасні артисти, які є відомі в своїй країні, давали в останні місяці вистави по головних містах Кавказу. Захоплені шумом франко-російських свят, вони вирішили приїхати до нас, забувши, що між вибухом патріотизму і чисто комерційним підприємством, яким фактично є спроба малоросів давати свої вистави в „Ménus Plaisirs“ — велика різниця. Вони сподівались на те, що всіх, хто приїздитиме до нас з Росії, чекають самі тільки овації. І ось, нікого не порадившись, вони зібрали свої декорації, свою оркестру й поїхали до нас. Результату надовго довелося чекати; коли б вчора одна добра душа не офірувала їм 500 фр., вони сиділи б уже другий день без їжі. Ми мусимо допомогти тим, хто занадто необачно покладав надії, розуміється, не на свій артистичний талант і наше гарне відношення, але на свої можливості. Тепер, однак, пізно братись за організацію добродійної вистави, чи відкривати підписку на їх користь. Тому ми звертаємось до всіх артистів і просимо їх сьогодні ж увечері прислати нам пожертви для нещасних колег. Решту, маємо надію, візьме на себе міністр чужоземних справ, який покідується, щоб малоросів відправили на їх батьківщину й т. ч. урятували“. „Figaro“, т. ч., вигонило українську трупу та ще соромило її. Заклик газети не був марний. Чулі французи озвалися негайно; ввечері 26-го ж грудня до редакції поступило 5.329 фр.; через два дні цифра пожертв дійшла до 20.000 фр.

Зчинився нечуваний скандал.

Трупа розгубилася. Почалися нескінченні збори та наради, на яких додумались тільки до одного — вияснити те, що сталося, і негайно припинити випадки. Ухвалено трупі вирядитись до редактора „Figaro“ — Кальмета. Кальмет прийняв трупу і заявив їй, що за день до цього до газети прибув адміністратор трупи Сабателі (усунений з театру Деркачем) і намалював редакції „Figaro“ кошмарну картину життя українських артистів, для котрих і прохав грошової допомоги. Редакція, мовляв, зараз же відгукнулася. Перед Кальметом артисти

представили все в іншому світлі і просили вмістити в газеті спростовання. Але Кальмет рішуче відмовився. — „Figaro“ ніколи не бреше і редакція не стане на шлях відпирання сьогодні того, про що писано вчора. Ми певні, згадує О. З. Суслов, що ви потребуєте допомоги. В редакції вже підписних грошей понад 10.000 фр. І я вас щиро раджу покористуватись дарами французької нації“.

Становище стало загрозливе, коли антрепренери української трупи — французи, що вже провадили з нашими акторами переговори, Гюго, що ангажував театр на два тижні, і Шірман, який мав везти українців до Бельгії, після сповіщення „Figaro“ зреклись від ангажування і заявили, що не хочуть мати діло з старцями.

Приперті до стінки українські артисти рішили боротися інакшим способом. Представники трупи на чолі з О. З. Сусловим відправились до російського посланика барона Маренгейма з проханням вплинути на Кальмета, щоб той дав спростовання. Одночасно були закликані співробітники газет „Temps“ та „Matin“ для обслідування економічного стану артистів. Маренгейм умив руки, представники названих газет стали в оборону трупи. „Matin“ заявила, що хоча справи українського театру не дуже добрі, але трупа не бідує, як писало „Figaro“. „Temps“ висловився, що він „з охотою підписався б під відозвою „Figaro“, коли б становище артистів було дійсно таке, як з малювала ця газета. Але ми сьогодні ж опитали директорів трупи, артистів та хористів і переконалися в тому, що коли є нестача коштів, то вони все ж забезпечені усім потрібним. До того ж вони ще не загубили надії на поспіх в Парижі і обурені тим, що почали збирати пожертви на їх користь... В статті „Figaro“ немає жодного правдивого слова“...

Тоді в відповідь „Figaro“ надрукувало листа Сабателі, в якому той писав, що „за все наше перебування в Парижі (від 13 до 26-го грудня) ми одержали від директора трупи „Петровської“ 550 фр., себ-то по 7 фр. на особу“... Одночасно редакція „Figaro“ дістала 16 розписок від тих учасників трупи, що одержали допомогу (головним чином музики). Нарешті було вміщено й листа Петровської, де вона писала: „На жаль, цілком справедливо, що наше підприємство лопнуло і що я залишилась без грошей. Я витратила 25 тисяч фр. на поїздку трупи до Парижа й на постановку десятиох вистав... Через те, що збори були дійсно лихі, діло справді прийшло до того, що артисти голодували й не мали де жити“... й підтверджувала все сказане Сабателі. Крок Петровської був продиктований тим, що вона не внесла до російського консульства грошей на забезпечення повороту трупи, через що і порвав з нею Деркач і частина трупи і їй вигідно було признати себе банкрутом та відїхати.

Тепер трупа попадала в безвихідний стан. Врятуватись можна було тільки завдяки доброму випадкові.

І такий знайшовся. Трупа дістала запрошення на кілька вистав до Бордо, куди й виїхала 26-го грудня.

В Бордо було дві вистави. Але театральний зал, за словами Косиненка „напоминал пустыню аравийскую, что страшно отзывалось на труппе“. Зважаючи на те, що умову що до зняття театру можна було розірвати, якщо перші дві вистави не дадуть 1000 фр., і беручи

на увагу, що на другій виставі збір не досяг і 100 фр., довелося театр, а з ним і Бордо кидати.

29-го грудня трупа переїхала до Марселя з метою або знайти там театр і поправити свої діла, або порозумітись з якимсь російським судом і повернути додому. В Марселі керовники трупи зараз же заопікувались і одним і другим. З виставами було зле. Трупа не могла знайти антрепренера. Побідувавши, актори погодились з Деркачем, котрий і взяв на себе турботу що до ведення театральної справи. Завдяки його заходам Марсельська мерія дала дозвіл на улаштування українцями концерта, який дав, як видно з розрахунків, тільки 181 фр. 50 с. Бачучи, в якому лихому стані є трупа та не знаходячи виходу, Деркач відправився до російського консула в Марселі й заявив, що кидає трупу та їде на батьківщину. Обурені з такого вчинку артисти могли реагувати на нього хіба посилкою телеграми до редакції „Temps“. Трупі лишалося зробити те саме, що зробили Петровська та Деркач. Справою виїзду заопікувався О. Суслов, який оформив діло в консульстві особливим актом 31 - XII — 12 - I — 1893/94 р. В акті говорилося, що уповноважені трупи „ont déclaré n'avoir pas l'argent nécessaire pour payer leur passage en Russie, à Batoum, mais prennent l'engagement de rembourser intégralement la Compagnie des bateaux à vapeur qui se chargerait de les rapatrier, au moment même de leur débarquement. Pour assurer ce payement ils abandonnent à titre de garantie 1500 K-os de leur bagage, ayant une valeur bien supérieure à la somme qui sera due par eux“.

До цього консул додав прохання, в якому писав що він „recommande à la bienveillance de l'honorable Compagnie des Messageries Maritimes la troupe théâtrale Russe, dont les journaux ont raconté les péripéties à Paris,—et qui sollicite quelques facilités pour rendre en Russie par Batoum“.

З цими двома документами Суслов пішов до компанії шукати всякої помочи. Але на консульському листі була резолюція: „Impossible: nos règlements s'y opposent absolument“.

Можна було впасти в розпач. І в цей момент видимо запропонувало „Figaro“ взяти зібрані гроші. Тим не менш актори відмовились від тої допомоги. В відповідь „Figaro“ прислало, гречну, але ущипливу телеграму: „Les artistes russes ayant autorisé M-r Derkatsch à refuser notre souscription. Le Figaro regrette de ne plus pouvoir leur venir en aide—Calmette“.

Одночасно редакція повідомила жертводавців про поворот їм внесених грошей на користь українських артистів, твердість трупи викликала таку телеграму якогось Броніславського: Je souffre avec vous, j'établis votre chère fierté malgré toute infortune; vivent Petits Russiens. Bon voyage“. Прибула й відповідь на повідомлення Суслова про трагічність положення трупи від „Temps“. З цієї останньої повідомлялось: „Argent expédié télégraphiquement au consul, adressez vous à lui; m'occupe de rapatriement. Dählheim“.

Тяжке матеріальне становище змусило трупу приймати офірування від різних сторонніх осіб. Так, один з українців А. Шиманів повідомляв О. З. Суслова про посилку для трупи 50 фр. й просив на „несколько дней наиболее нуждающихся“ до себе.

Трупа тяглася з останніх сил, щоб вибратись врешті з Франції. Проявом останньої енергії явився особливий концерт-вистава, в Марселі, що відбулася 26 січня 1894 р. (за новим ст.). Афіші говорили, що спектакль в „Théâtre des variétés“ є збірний і що вистава дається на користь української трупи. В виставі брали участь артистки: M-me Marie Vachot, M-lle Minnie Tracey й т. ін. Одним з номерів вечора був:

Nazar Stodolia

Choeurs, danses et jeux (Cérémonie de la veillée Petite Russe)
Par la troupe des Petits Russiens. Hymne russe.— La Marseillaise.

Вистава дала 1.200 фр. Крім того було прислано 100 фр. „pour la troupe Russe par M-r Grumand demeurant hotel des Iles Britanniques à Nice“

З цією і другими пожертвами трупа мала в цілому 3350 фр. „Из этой суммы, як говорить розрахунок, зроблений в консульстві, уплачено компании „Messageries maritimes“ за проезд до Батума сорока семи человек 2.585 фр., выдано Г-ну Суслову на руки для роздачи членам труппы на содержание во время пути и на уплату должных в гостинницах — остаток — 765 фр.

15/27 січня 1894 р. трупа рушила з Марселя на пароплаві „Manche“. Цей день, як висловилося „Новое время“, був „концом одиссеи малороссийской труппы“.

ГР. МАИФЕТ

Творчість Ю. С. Михайлова

СПРОБА НАРИСУ

And in his hand a glass, which shows us
many more.

Shakespeare.

I¹⁾

Автор цих рядків має на меті накреслити побіжні риси в характеристиці Михайлова творчості. Звичайно, кращий шлях для цього дати якомога більше кольорових репродукцій, в які глядач міг би пильно вдивитися. Але технічні умови дозволяють умістити лише кілька зразків в одну чорну фарбу. Тому доводиться описувати потрібні твори. Шлях цей дуже невдячливий, бо не може дати відповідного яскравого уявлення тому, хто не бачив цих кольорових симфоній. З другого боку — він дуже важкий для того, хто їх бачив, бо на кожному кроці доводиться відчувати правдивість другої половини відомого твердження Тургенева: „Нет ничего на свете сильнее и бессильнее слова...“

Опис картин буде подано в зв'язку з рисами біографії художника, а також в зв'язку з аналізом тематики його творчості. Звичайно, цьому нарисові ні в якому разі не можна надавати значіння будь якої повноти. І автор прохав би пам'ятати тільки відому цитату з Уайльда: „Всяке мистецтво є одночасно і поверхня і символ. Але той, хто йде далі поверхні, хто читає символ, робить це за свою відповідальність“ Перша фраза цієї цитати загалом характеризує названу творчість, що в більшості своїх тенденцій символістична. Друга фраза показує, що надавати даному тлумаченню картин значіння чогось об'єктивного не можна; бо, як відомо, всяка символістична конструкція, чи то поезії, чи якоїсь іншої форми мистецтва, припускає різні суб'єктивні інтерпретації.

II

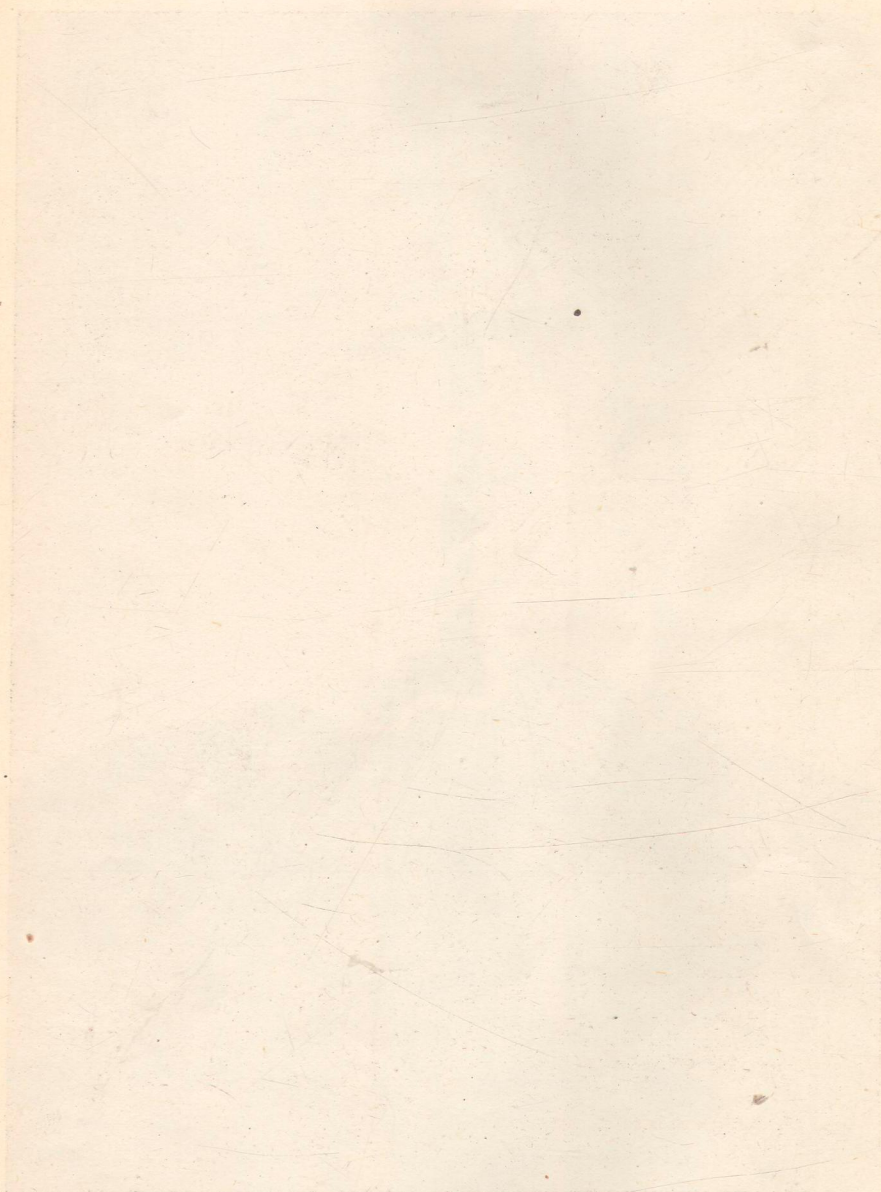
Юхим Спиридонович Михайлів народився 16 жовтня 1885 р. в м. Олешках на Таврії, в сім'ї робітника, майстра корабельної верфі (спочатку в Миколаєві, потім в Херсоні) і самостійного будівничого парусних суден в Олешках, Спиридона Федоровича Михайлова; мати

¹⁾ Заслухано, як доповідь, на засіданні Полт. Наук. при ВУАН Т-ва 23. V. 26 р. Висловлюю подяку В. О. Щепотьеву, Є. І. Ігнатьєву та Хв. А. Герасименку, що їх зауваження почасти використано тут.

„Мій сон“

1921 р. 7 березня

працювала в домашнім господарстві, виховуючи дітей. Вчився на стипендію Земства—спочатку в Олешківській міській школі (1892—96 р.р.), а потім в Херсонській реальній школі, яку скінчив в 1901 р. Тяга до малювання з'явилася в майбутнього художника дуже рано, хоч в той же час існувала й любов до другої галузі мистецтва — поезії. Данину цій галузі Ю. С. заплатив своїм перекладом з французької мови „Місячного Серпа“ Тагора (1918 р.), численними віршами, що друкувалися по різних українських журналах з 1910 по 1917 р.; він же редагує й пише вступне слово до видання „Співомовок“ Руданського.

Після закінчення середньої освіти, не зважаючи на заперечення з боку деяких членів сім'ї, яких лякало майбутнє „вільного художника“, Ю. С. Михайлів вирішує працювати в галузі того мистецтва, представником якого він є зараз, і в наступному 1902 р. в-осени складає іспит в „Императорское Строгоновское Центральное Художественно-промышленное училище“ в Москві, де студіював кераміку і ткачування. Названу школу Ю. С. скінчив в 1906 р. „со званням художника-керамиста“ (проект каміна великого кабінета). В тому ж році по конкурсному іспиті вступив на живописний відділ „Училища Живописи, Ваяния и Зодчества“ в Москві, який скінчив по майстерні В. Серова в 1910 р. За картину „До богині Лади“ присуджено „звание классного художника 1-й степени“.

В школі, крім впливу Серова, Ю. С. був під впливом Сергія Олексієвича Коровина, типового „передвижника“, який звернув увагу на майбутнього художника і закликав його до себе жити й працювати. Одже тут треба зробити й застереження що до слова „вплив“, вжитого двічі: його треба розуміти дуже умовно й обережно. Школа, в особі двох видатних названих представників російського мистецтва, дала Ю. С. Михайлову потрібну кваліфікацію, а найголовніше — підтримала й ствердила той стимул до невпинної праці, невпинних творчих шукань, що не покинув художника й нині, — стимул, що його можна схарактеризувати словами відомого латинського прислів'я „Nulla dies sine linea“. Реалістичний канон, який панував у школі підчас перебування в ній Ю. С., був і залишається чужим його творчості. Значно більше дають для нього в ці й даліші роки виставки „Міра Искусства“, де Ю. С. знайомиться з духовно близькими йому й зараз Реріхом, Борисовим-Мусатовим.

По скінченню науки Ю. С. відбував військову повинність в Катеринославі, де в цей же час за дорученням музею Поля збирав в околичних селах народній орнамент, замальовуючи везерунки з комівів, стін та вікон, наслідком чого були два альбоми народнього орнаменту. Одночасно з цим почав студіювати кераміку й тканини, збирав матеріали до майбутньої монографії „Гончарна кераміка на Україні“ (вийшла з друку в 1921 р. у Відні), а також популярної монографії „Ткачування на Україні“, уривки якої друкувалися в 1919 р. в місячнику „Мистецтво“. Сама монографія залишається поки що в рукопису.

В 1914 р. Ю. С. був мобілізований й одісланий на пруський фронт, де він розпочав монографію „Писанка“, якої залишилися лише фрагменти; більша частина її, як і матеріали до неї, загинули під час „славнозвісної“ Самсонівської історії.

Фронтний період одбився в численних малюнках і картині: „Ой чого ти почорніло зеленее поле“ (1915 р.); до цього ж періоду належить і твір „До богині Лади“ (1915 р.) — на сюжет картини, з якою художник кінчив школу.

Картини виконувалися під час коротких відпусток із фронту, або лікування від ран. Одна із таких відпусток мала, можна сказати, „історичне“ значіння в творчості Ю. С. — це та, коли він (на початку 1916 р.) побачив виставку картин Чурляніса. Це сприяло оформленню тих шукань в галузі „музичного символізму“, з якими художник мусів ховатися, коли був у школі. В наслідок з'являються: спочатку „Блукаючий дух“¹⁾ — третя частина триптиха „Україна“, символ повного шукань життя художника; і потім останні (перша й друга) частини триптиха.

В 1918 р. Ю. С. прибув до Києва, де живе й тепер. Тут перед ним розгорнулося широке поле громадсько-адміністративної та мистецької діяльності. Перелік посад, які займав Ю. С. в період 1918—1923 р.; перелік громадських установ, в роботі яких він брав найактивнішу участь (стояв з 1½ р. на чолі музичного т-ва ім. Леонтовича) — все це заняло б не одну сторінку: залишімо це для докладної монографії. Зразу перелічимо ті головні художні твори, які стосуються до цього часу:

1918 р.: „Книга мудрости“;

1919 р.: „Музика зорь“, „Кам'яні баби“, „Сковорода“.

1921 р.: „Міст (казка)“, „Мій сон“, „Червоний кінь“, „Гудок“.

1922 р.: „Брама (таємниця)“, „Весна“, „Автопортрет“, „Булава“.

1923 р.: „Чайка“, „За завісою життя“, „Поезія ночі“.

1924 р.: „Прометей“, „Гільотина“, „Путь его же не преjdeши“.

1925 р.: „Сум Ярославни“, „Повний місяць“, „Цікломени“, „Портрет дружини“, „Вітряк на тлі місячного світла“.

Такі в коротких рисах ті кроки, що їх до цього часу зробив Ю. С. Михайлів на шляху життя і на шляху мистецтва.

Перейдемо до більш детальної характеристики останніх.

III

Тут в першу чергу виникає питання про можливість провести певні риси від постаті Ю. С. Михайлова, яко художника, до інших фігур рідного йому мистецтва.

Як було одмічено вище, такими трьома посталями в великій мірі є: Чурляніс, Реріх, Борисов-Мусатов.

Ім'я Чурляніса, як відомо, зв'язується з проблемою синтезу мистецтв, що її в свій час формулював Вячеслав Іванов. Ця проблема в даному випадку зводиться до зв'язку таких різних мистецтв, як музика та художнє малярство. Цей зв'язок, зрозуміло, в першу чергу здійсню-

¹⁾ За ескізами 1907 р.

ється в психиці митця й базується на властивостях його сприймання, переробки. Така властивість, за психологічною термінологією зветься синестезією і є асоціацією вчуттів різних сенсорійних ділянок. Вона полягає в тому, що вчуття, збуджене відповідним роздратуванням, викликає в іншій сенсорійній ділянці таке вчуття (або уявлення), для якого не було відповідного роздратування. Серед досить різноманітних форм синестезії найчастіше трапляється зв'язок між вчуттями зору й слуху; цей шлях має спеціальну назву кольорового слуху. Представниками його з боку музики є Берліоз, Ліст, в Росії — Скребин. Останній, як відомо, мріяв про синтез мистецтв і в партитурі свого „Прометея“ дав навіть кольорово-світлову клавіатуру, яка мала діяти під час виконання цього твору.

В художньому малярстві аналогічними представниками є Чурляніс, на Україні — Ю. С. Михайлів.

Отже тут треба сказати, що, не зважаючи на „синтез мистецтв“, який індивідуально носять в своїй психиці названі митці, вони все ж таки належать до певного мистецтва: Скребин — перш за все музикант, Чурляніс, Михайлів — в першу чергу художники.

Як же здійснюється музичність в художньому малярстві? Яким музичним методом оброблюються зорові сприймання цих митців?

Відповісти коротко й чітко на це питання було б важко через його недослідженість. В першу чергу тут треба звернути увагу на кардинальну різницю зазначених мистецтв, яка здійснюється в статичності малярства й динамічності музики: все це — грані „их же не пройдеши“.

Але все ж таки „симфонії“ Уїстлера, „сонати“ Чурляніса, „Музика зорь“ Михайлова не тому тільки музичні картини, що в назвах їх захований натяк на музичну асоціацію. В малярстві, яке базується на певній психологічній схильності митця до синестезії, є певні формальні риси, які дозволяють говорити про внесення динаміки в статику малярства. Ця динаміка перш за все може бути дана в сюжеті картини, але одного цього мало. В творчості японських художників прекрасно передається динаміка, але це не дає права звати їх музичними. Крім двох одмічених рис (індивідуальна синестезія художників, динаміка сюжету) потрібний кольорит, який у названих митців унікає різких переходів, а дає тонкі нюанси, поступові, ледве помітні одміни, що їм вже давно дана назва „гами“, „тональності“, що їм з таким же правом, в такому ж метафоричному сенсі можна було б дати назву „колоратури“. Крім цього малюнок набуває певного тремтіння („Блукаючий дух“ Михайлова); це межує з тією властивістю, що її Вяч. Иванов (Аполлон, 1914, № 3) зве „повторним воспроизведением форми“, в наслідок чого первісна реальна форма набуває напівреального, символістичного значіння. Нарешті, в широкому розумінні композиції, можна говорити про використання в малярстві принципів ліричної будови („Сонати“ Чурляніса).

Такі риси глибокого, внутрішнього споріднення між творчістю Чурляніса й Михайлова. Різниця між ними полягає в тому, що творчість Михайлова здебільшого національна, тоді як твори Чурляніса найчастіше дають абстрактну символіку.

В національному характері своїх творів Михайлів має другого „родича“ — Реріха, російського національного художника. Ця аналогія

загострюється сюжетами „давноминулого“ (у Михайлова — сюжетами поганської доби на Вкраїні, як, наприклад, „Творець бога“, „До богині Лади“, „Бронзовий вік“, „Камінь“). Але тут же треба зауважити, що оформлення цих сюжетів набувають у Михайлова значіння символістичних конструкцій, хоч компоненти їх можуть бути подані в цілком реальному плані.

Нарешті в романтиці минулого Михайлів має ще третього „родича“ — Борисова-Мусатова, співця дворянської садиби, автора „Призраков“, „Водоема“, *Quand les lilas reflenriront...* „які репрезентують садибу, дім, парк, персонажі в напівреальних планах.

Аби закінчити цей розділ, одмітимо, що матеріал, яким віртуозно володіє Михайлів, є пастель; вона так відповідає всім трьом накресленим особливостям його творчості — музичності і романтиці минулого, що перейняті глибоким і щирим національним почуттям.

Після цього перейдемо до аналізу сюжету, тематики.

IV

Три головних теми володіють уявою художника. Першу з них можна назвати темою національного ренесансу, що подана в планах музичного символізму.

Центром її є триптих „Україна“, що складається з таких трьох частин: „Старий цвинтар“, „Зруйнований спокій“, „Блукаючий дух“. Опишемо їх.

На передньому плані „Старого цвинтара“ бачимо старі українські хрести: один стоїть, але похилився, другі лежать. Вечір.. На прозорому, глибоко-синьому небі задумався місячний серп; він одбивається в брилянтах роси, яка вже випала на шовкову зелену траву. Ліворуч кілька дерев похилилися від легкого подиху вітру. Це — Україна, стара, релігійна, містична, символістична. Отже в появі місяця, в цьому вітрі, що похилив дерева, вже почуваються перші рухи нового життя; перші акорди *allegro* в сонаті „національного відродження“.

Друга частина („Зруйнований спокій“) — це *adagio*, „становлення“ духа. Ви бачите те ж саме небо, таке молоде на обрії: воно поступово переходить в бездонну голубиць. На передньому плані — розрита могила, оточена червоними маками; з могили вийшов вершник — привид, увесь білий, прозорий: здається, блимнуть очі, і цей тримятчий привид зникне, розвіється, а залишиться спокійне небо, розрита могила — ознака виходу духа — і застигле над нею сузір'я „Віз“.

Нарешті, третя частина — „Блукаючий дух“ являє собою *scherzo* сонати. Блукаючий дух шукає собі втілення, форми. Шляхи блукання дані всюди: на небі, на лісі, на воді, під водою, що переходить від попереднього спокою до легких хвиль, в яких велика зірка одбивається останніми акордами *scherza*. Весь твір перейнятий рухом, який відчувається і в цих тримятчих шляхах творчого блукання і в хвилях води і в кольорових синіх та фіолетових гамах. Це один із найбільш характерних, сильних, естетично переконуючих творів Михайлова.

До цієї ж теми належить „Музика зорь“, написана під час жорстокої Деникинської реакції. Репродукцію її, дуже слабу, можна бачити в першому виданні підручника Дорошкевича („Укр. літера-

тура“), відкіля почасти беру й тлумачення символики. Деревя — самотні, похилі, з безсило-опущеними вітами — то є символ нашої інтелігенції, відірваної од народу, яка гуртується в окремі групи. В цій вигнутості дерев — якесь бажання, порив; всі вони прислухаються до тої симфонії, що її творять зорі на прозорій чистій блакиті.

До цієї ж теми своєю колоратурою належить і „Поезія ночі“, вся насичена небом. Ліворуч підіймається дерево, крізь віти якого миготять зорі, а внизу стоять дві жіночі фігури, немов би птахи з опущеними крилами. Глибоким сумом віє від картини, — сумом, що розгорнеться потім, в третій темі творчости.

V

„...На мир всегдашний
Светло гляжу я...“

Такий епіграф можна було б поставити до другої теми, що її сюжетами є минуле України; ця тема об'єднана радісною, світлою гамою колоратури й перейнята тим же глибоким національним почуттям.

За перший приклад можна вважати „До богині Лади“, в якій дівчина йде з вінками до богині, аби прохати в неї щастя в житті з нареченим; на задньому плані стоїть ліс з могутніми деревами. Картину репродуковано на листівці за кордоном (Лейпциг, Коломия).

Дальшим розвитком цієї теми є „Творець бога“. Знову ліс (на трьох планах) весною, з деревами, що квітнуть. Це — той ліс, що колись стане священним гаєм. Людина, наш прапрадід — українець, обрізав кору з сухого дерева, ріже дерево далі, глибше й внаслідок дістає образ якоїсь істоти. Картина глибока що до задуманої ідеї, але треба сказати, що це тільки перша частина триптиха, який передбачався і якого дві останні частини збереглися в ескізах. Друга частина мусіла дати жах цієї людини перед створеним та її утікання. В третій частині ця людина приводить за собою юрбу, яка стає на коліна. Людина з одного боку хоче сказати юрбі, що це вона створила цей образ; з другого боку вона почуває всю незвичайність створеного: колізія й мусіла бути сюжетом 3-ї частини.

Сюди ж належить і „Мусянжовий вік“ (1917 р.): в невеликій річній затоці сидить в човні рибалка, первісний українець; але рибалить він зовсім не для якогось корисного наслідку: він приїхав у це місце, бо воно давно подобалося йому; тут же на геологічних породах берегу він зробив свої перші мистецькі спроби: животину, воїна з списом. А в даліні „сонце злилося з зеленим океаном в одну солодку тримтячу симфонію“ (Хвильовий); все перейняте цією первісною весною первісного життя.

Ця картина справляє на мене вражіння, подібне до вражіння від скульптури Родена „Бронзовий вік“. Там людина взялася рукою за чоло, бо зрозуміла, що вона людина. Тут ми вже маємо перші естетичні переживання первісної людини, що їх ми бачили і в „Творці бога“.

Вони фігурують і в „Музиці водоспадів“ (1916 р.), де ви бачите з одного боку білу піну водоспадів, а з другого — дикуна, який грає на сопілку: тут повний *correspondance* між людиною й природою, те споріднення, яке взагалі відчували символісти.

Ця друга тема — коли б не найбільша в творчості Михайлова. Сюди ще належать: „Кам'яні баби“, які стоять на горбику, осяяні останнім рожевим промінням сонця, а праворуч розстиляється безмежний лан; „Сковорода“ — картина, написана в рожевому колориті, з фігурою філософа на передньому плані, з казковим малюнком храмів різних архітектур — грецької, єврейської та інших (з елементів відповідних релігій склалася філософія Сковороди); „Весна“, первісна, молода, з світло-зеленими деревами.

Але безсумнівним шедевром цієї теми є „Булава“. Ви бачите чудовий лан з килимом квітів. Доводиться дивуватися всій виборності пастельної техніки, яка дає рису що до виписки квітів, цих наче живих дзвіночків, цього ячменю, який випадково тут виріс. Серед них лежить забута, покрита порохом часу булава, на якій сяє дороге цінне каміння.

Далі йде „Чайка“ — символ України. Ви бачите річку — глибоку й спокійну; в ній одбиваються хмари, небо й та чайка, що летить над нею. Чайка виписана так, ніби художник — справжній орнітолог. Отже в символістичній концепції цей реалістичний компонент символізує Україну; так само, як і річка — то шлях історії. В колориті річки й неба, в легкому льоті чайки ви відчуваєте колишнього автора „Блукаючого духу“, який в динаміці вийшов за межі художнього майстерства й надав йому властивості музики.

Своєю рожевою колоратурою до цієї теми відноситься „Книга Мудрости“, яка лежить „на стрімчастих скелях, де орли та хмари“, понад всією суєтою життя. Тут відчувається майбутній автор філософських концепцій, які дадуть третю тему.

Між цими двома темами стоїть „Сум Ярославни“, написаний в перерві між картинами третьої теми. Світло-зеленим колоритом лану ця картина відноситься до другої теми, отже глибокий сум, яким перейнято всю картину, каже за глибше споріднення з третьою темою.

Правда, здається, що ця сумна Ярославна ще побачить „воістину прекрасні далі“ життя, що художник дасть нам світлі настрої, втілені в світлі гами...

VI

... Что наша жизнь?..

Мотиви „проклятих питань“, теми смерті з'являються ще в шкільному періоді творчості Михайлова. В одному невеличкому етюді олівцем під назвою „Сумна подія“ (1905 р.) ми бачимо глухий куток садка; на гілці одного з дерев висить уривок мотузки, на землі лежить капелюх. Коли цей етюд побачив Коровин, він сказав: „Зачем Вы испортили такой прекрасный пейзаж?“ Ясно, що після цього художник не давав волі цим темам; вони залишалися в ескізах, не розроблювалися.

Імперіялістична війна відновила ці питання, поставила їх в більш актуальну площину: в наслідок з'являється „Ой, чого ти почорніло, зеленее поле“ (з сюжетом почасти Васнецовського „побоища“). На траві, що дійсно почорніла, лежать трупи, але головною плямою є заграва, яка захопила все небо і справляє вражіння якоїсь тривоги, важкого передчуття. Одмічу, що в 1918 р. ця картина була на виставці „т-ва діячів українського пластичного мистецтва“ і за неї критик „Нової ради“ (№ 106 від 9/22 червня) застосував Михайлова до реалістів, обійшовши мовчанкою триптих „Україна“, який теж був виставлений.

В 1921 р. художник фіксує „Свій сон“: підчас затемнення сонця зелений змії — символ зла — піднявся на власний атрибут боротьби шибеницю, що силуєтом розп'ялась на тлі брунатного неба і випирається п'ятою на земну сферу. Змії — Зло святкує ефемерну тимчасову перемогу над світлом. Сонця немає; замість нього — сіра темна пляма з тонкою смужкою корони.

Отже відновленню всіх тем сприяла смерть сина художника, що відбулася 1 липня 1924 р. Ніби в далекому передчутті своєю інтуїцією цієї сумної події він закінчує 9/VII 23 р. картину „За завісою життя“: рука часу одхиляє тонку завісу, на якій вишиті різнобарвні квіти. Ця завіса — блискуча, кольорова, звучна зовнішність життя митця. Що ж за нею? Долі лежить П'єро в білосніжному одязі, біля нього — кинуті, зів'ялі квіти, а над ним — дві сірих величезних лапи, що своїми жахливими нігтями пригвоздили його. В далині горить будівля з колонами — то храм ідеалів. П'єро це художник, мистець, а сірі лапи страхіття, якого голови навіть не видно — це лапи життя.

Через півроку (1/I — 24 р.) з'являється „Прометей“ (вугіль); „на стрімчастих скелях“ відбувається одвічна трагедія. Зверну увагу на своєрідну трактовку сюжету: ви зовсім не бачите ні обличчя ні грудей мученика, над яким сидить величезний і жахливий птах.

30/VIII — 24 р. з'являється „Неминучий шлях“ (або „Путь его же не преjdeши“); ви бачите лан, на якому йдуть два шляхи, що перспективно сходяться на обрії. Одним шляхом ідуть матеріалісти, серед них видно воїнів, торгові каравани. Другим шляхом ідуть учені з книжками, художники, поети; це — ідеалісти. Всі вони прямують до того місця, де кінчаються дороги. Що ж там? Ви бачите сонце немов би в затемненні, бо сяє лише тонка корона; але придивіться уважніше: ця сіра пляма, що покриває сонце — то нерухома усмішка черепа — смерть, якою неминуче кінчаються самі різні, самі проти-лежні шляхи життя.

В цій концепції — повне відречення від життя, глибокий песимізм і скепсис, якого, нарешті, не витримав і сам художник, бо картина залишилася недокінченою. Хронологічно вихід з цього ніби то намігився в „Сумі Ярославни“, в тому колоритному зв'язку цієї картини з другою темою, що ми його одмічали вище. Цей же вихід, на мою думку, підкреслено в наступному (26 р.) творі Михайлова „На грані Вічного“.

Ви бачите залю з кам'яною підлогою (плитами в шашку), з стінами глибоко-фіолетового тону, на яких, неначе два ока, два круглі вікна заглядають в середину, де стоїть саркофаг сірого мармуру і на

ньому срібна труна, покрита чорною пеленою. За саркофагом згучним акордом переминає залю золото-оранжева завіса з глибоко-синьою обвідкою внизу і рядом зелених вінків угорі. Посередині завіса ледве відслонена і виявляє чорно-синю смугу Невідомого. За завісою — тьма й невідомість. Завіса-ж — Грань Невідомого й Вічного, головна пляма картини.

І хоч труна — це той символ смерти, яка з усмішкою дивиться на шляхи життя, де йдуть люди; хоч в цій труні поховані й надії, й кохання — отже за нею ми бачимо Вічність, темну й невідому.

Останнім кроком в цьому циклі є „Прометей“, закінчений 28/II — 26 року.

Але це не є копія вуглевого шкіца, виконана пастелями, — це зовсім нова, самостійна що до задуму композиція.

Знову бачимо стрімку, трохи похилену вліво скелю, в снігах. Вона нагадує велетенський жертovníк, на верхів'ю якого лежить людська постать. Як і на шкіці, цілої фігури не видно, а лише звисають, конвульсивно скорчені від болю, ноги, обидві прикуті важкими ланцюгами до скелі.

Так само, як і на шкіцу, єсть орел: але він не чорний, — він перламутровий, біло-рожевий і в той же час загадковий, мітологічний.

Хмар немає: замість них вечірне, глибоке й без кінця повітряне небо. Внизу, з лівого боку скелі, як композиційна пляма — повний місяць, весь потонув в короні спектра і тому впливає на зір — світить і рухається.

Під місяцем — верхів'я ще одної скелі, яка потрібна композиційно.

Але головний ефект картини — сильне вечірне освітлення на верхній частині більшої скелі; в цьому ж творі ще збільшений той вихід з песимістичного світогляду, що його лише намічено в „Сумі Ярославни“ та „На грані Вічного“.

VII

В цих трьох темах найповніше виявляється творче обличчя Ю. С. Михайлова.

Отже він, як чулий художник, озивається на сучасне життя в образах художнього малярства. Я маю на увазі „Червоного Коня“ й „Гудок“.

„Червоний Кінь“ — це комуністична ідея, міцна, велетенсько-могутня, як цей кінь; багата і колоритна можливостями й досягненнями, як злотисте тло неба. Комуністична ідея в образі Червоного Коня перебігла весь колосальний простір бувшої „Російської Імперії“ і донеслась до кордонів. Але тут — кордон в образі прірви морської, що відокремлює береги різних кольорів (різниця психологічна, соціальна наших Радреспублік і закордонних держав).

Та кінь розвинув неймовірну інерцію, інерцію революції і, вдаривши в останнє копитами, повис у повітрі, весь в творчому змаганні досягти мети.

„Гудок“ (репродукцію картини уміщено в „Жовтневому збірнику“, 1924, ст. 141, але чомусь під назвою „Мітинг“) весь насичений цим звуком, що скликає робітників на роботу. Ви бачите пару, що сірим

„Сум Ярославни“

1923 р. 9 липня

„За завісою життя“

Р. О. М. Р. *

Н. Р. О. 3

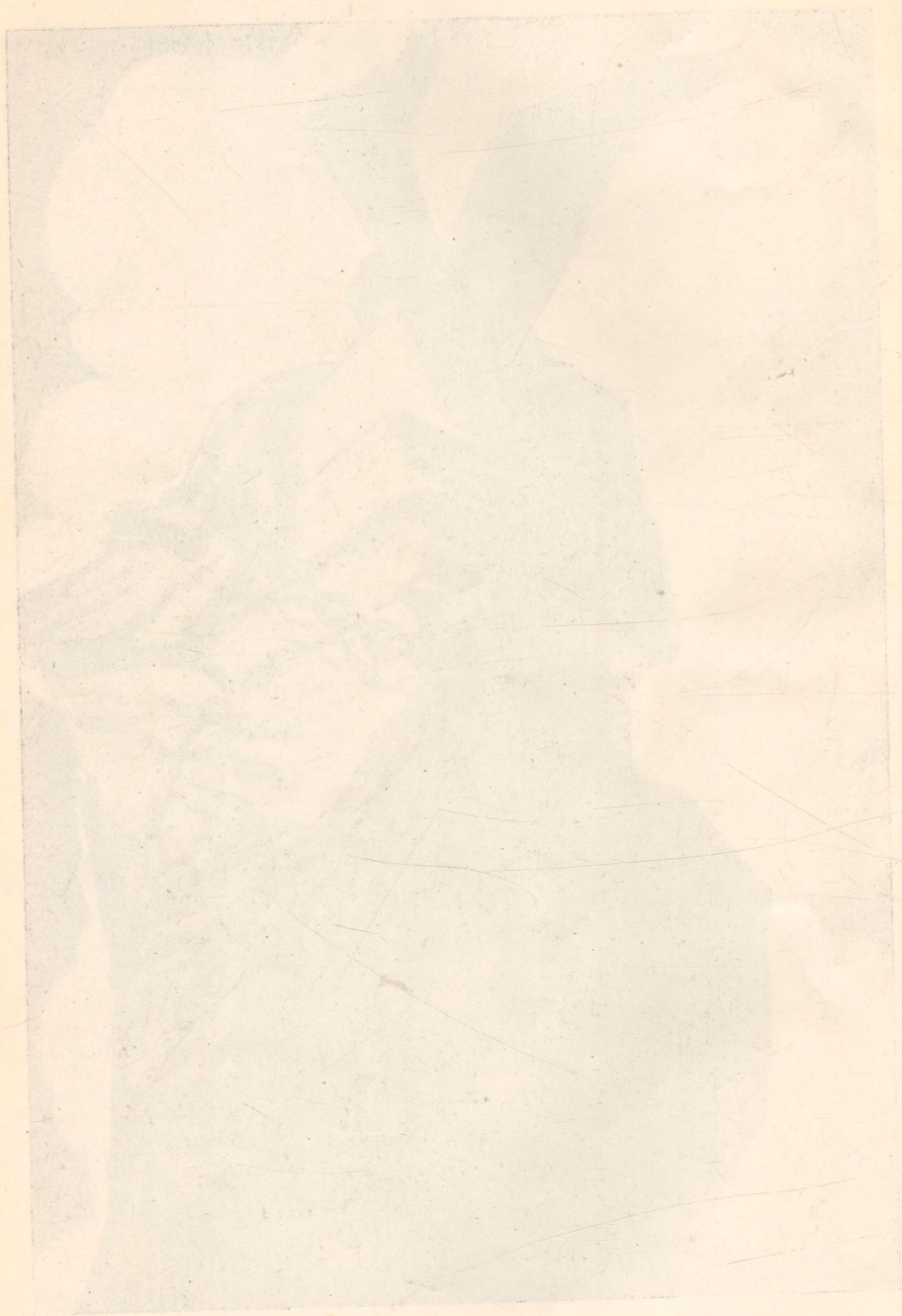
„Р. О. М. Р. *“

„Прометей“ Вугіль

1924 р. 1 січня

1001 p. 1. c. 1001

1001 p. 1. c. 1001

клубами стелиться в повітрі, — синяво-білу в тому місці, де вона з силою виривається з гудка. Гудок — це символ капіталу, який скликає робітників, і горе тим безробітним, що стоять праворуч і з заздрістю дивляться на лаву робітників, яка вливається в заводські ворота.

VIII

Ми характеризували Михайлова, як пастеліста; і дійсно, більшість його картин написана пастелями.

Отже в творчих шуканнях він звертається й до іншого матеріалу, а саме до акварелі, якою пише етюди влітку 1925 р.; в цих етюдах він ставить перед собою й розв'язує кілька нових завдань колориту, освітлення.

Один із цих етюдів покладено в основу досить великої картини олією¹): „Вітряк на тлі місячного світла“. Тут натяк на певний перелом в розумінні використання реалістичного плану; отже, як відомо, повний перелом не відбувся, бо останні картини („Прометей“, „На грані Вічного“) продовжують попередню символістичну традицію творчості. Картина дуже ефектна що до проблеми освітлення. На передньому плані ви бачите млин в ореолі місячного сяйва, хоч самого місяця не видно за вітряком. Сяйво, дуже яскраве, поступово переходить в глибоко-фіолетовий колорит. Виконано картину п'юентістичними мазками.

Цей твір я б поставив в зв'язок з новими можливостями, що зразу відкриваються перед митцем. Ці можливості відносяться до нового матеріалу (олія), нової техніки (як в „Вітряку“), нового колориту (чорна пелена в „На грані Вічного“; в ній художник вперше вжив чорної фарби). Нарешті, остання можливість, це — та монументальність, яку ми бачимо в „Гільотині“ і „На грані Вічного“: художникові тісно в рамках розміру його пастелів, і „Гільотина“ здається великим знімком з полотна в цілу стіну.

Одмітимо, нарешті, чимало вдалих натюрмортів, з оригінальним розв'язанням завдань колориту, освітлення, та ті графічні роботи Михайлова (обкладинки до „Музики“, „ex libris“ для книгозбірні небіжчика-сина (автолітографія), книжковий знак Українського Інституту Книгознавства, високо-художня обкладинка до другого видання власного перекладу „Місячного Серпа“ Тагора, що своєю майстерністю дали підставу співробітникові чеського художнього часопису „Umění Slovjanů“ (за 1925 рік) застосувати Михайлова до українських графіків. Це, звичайно, непорозуміння, і, мабуть, воно вирішується в той спосіб, що творчість його в цілому невідома за кордоном. Михайлів — графік, але графік — *en passant*; центр ваги його творчості само собою не в цьому.

IX

Ми накреслили побіжні риси в творчості Ю. С. Михайлова. Залишається додати кілька слів.

¹) Олією написаний і „Портрет дружини“.

Хтось десь сказав, що справжній художник той, хто може по-новому побачити світ і його речі і в образах показати нам те, як він бачить. Це в повній мірі стосується до аналізованої творчості; і в цьому розумінні дістають своє значіння слова, поставлені епіграфом роботи: „І в його руці скло показує нам багато більше“.

Крім того, треба одмітити, що Ю. С. Михайлів є характерним представником нашої переломної епохи. Це найяскравіше одбилося на тематиці його творів, де ми маємо з одного боку — український національний ренесанс, з другого Жовтень, з третього глибокі філософські концепції, що їх появі очевидно в значній мірі сприяли події з особистого життя.

Але в той же час треба відзначити й те самотнє місце, яке він займає і займав не тільки в одному українському мистецтві.

Ця самотність була тоді, коли Михайлів, відчуваючи єдність музики й фарби, пішов через „Мір Искусства“ під знаком музичного символізму. Ця самотність була й тоді, коли мистецтво докотилося до супрематизму та інших „ізмів“, залишивши далеко позаду символіста Михайлова. Ця самотність особливо підкреслюється тепер, коли АХХР на наших очах еволюціонує від солоденького Венеціанова до „передвижників“, „быта“, — а Михайлів — недавній консерватор супроти супрематизму — знову стає спереду і майже одночасно з „Млином“ дає „За завісою Життя“ та „Прометей“.

Тому утримаємося від гучної хвали, гострої лайки і порад дружнього критика: „ідіть, мовляв, туди, а не сюди“. Підстава цьому — щирість шукань митця.

Революційне мистецтво має тенденцію до здорового реалізму, здається, не лише в галузі живопису. І коли вище було згадано еволюцію АХХР'а, то тепер не можна не відмітити швидкості цієї еволюції.

На цій підставі скажемо з певністю, що нове суспільство, використовуючи скарби попередньої культури, хутко проходячи її шаблі, — зупиниться, зрозуміє і оцінить цю оригінальну, щиру й відважну в своїй ширості творчість.

ДНІПРОВА ЧАЙКА

Л. О. ВАСИЛЕВСЬКА, УРОДЖ. БЕРЕЗИНА

Дня 13-го березня поточного року на 65-му році свого життя померла людина, що полишила по собі помітний слід в українському красному письменстві взагалі, а деякими своїми творами — і в літературі революційній.

Письменниця Дніпрова Чайка, що померла в с. Германівці, а похована в Києві 16 дня березня на Байковій горі, вийшла на літературну ниву за глухої доби 80-х років, видрукуювши в одеському альманахові „Нива“ оповідання „Знахарка“ та кілька поезій.

Далі її твори з'являються в збірникові „Степ“ і по галицьких виданнях „Правда“, „Зоря“, а пізніше, в р.р. 900-х в „Л. Н. Вісникові“ за редакції Ів. Франка, М. Грушевського та Вол. Гнатюка.

Здибуємо її твори і в дитячому журналі „Дзвінок“; а до дитячої опери „Коза-Дерева“ (музика М. В. Лисенка), що була написана за часів тяжкої заборони українського слова, Дніпрова Чайка, разом із С. Ф. Русовою, її сестрою Ліндфорс та А. М. Грабенком (Андрій Конощенко) написала лібрето. Окрім того в рр. 90-х минулого століття вона ж таки написала (самостійно) лібрето ще до таких дитячих опер того-таки композитора: „Пан Коцький“ та „Зімова Краля“ (або „Зіма і Весна“).

Небіжка дуже любила дітвору, а любов до музики (Дніпрова Чайка захоплювалася музикою Миколи Вітальєвича) дала їй нагоду

виявити тую любов до дітей у компонованих нею лібретах дитячих опер.

Сучасне покоління даремне шукатиме у істориків нашого письменства, і передреволюційної доби і часів нашої Великої Революції, правдивої і докладної оцінки праці цієї оригінальної письменниці.

Правда, С. О. Єфремов у своїй „Історії українського письменства“ присвятив з десятків рядків загальній характеристиці творчості письменниці. Але що можна сказати в 10—15 рядках?.. І дійсно, історик обмежується тут загальниками, теплими висловами на адресу письменниці, але не робить жадної аналізи її творів, не подає ні одного характерного уривка з них, ба навіть не констатує, що вона являється новатором в українському письменстві що до манери письма (ритмована проза).

А тим часом поезії в прозі Дніпрові Чайки — „Суперечка“, „Скеля“, „Хвиля“, „Морське серце“, „Дівчина чайка“, „Буровісник“ та інші (видрукувані вперше в альманахові „Хвиля за хвилею“, вид. Б. Д. Грінченка 1900 р. під загальним заголовком „Морські малюнки“) безперечно, заслуговують ширшої уваги.

Автор „Історії“ занотовує такі твори письменниці, як „Плавні горять“, „Миша“, „Шпаки“, але через умови нашої дійсності за часів російського абсолютизму — так при-

наймні хочеться думати — історик не з'ясує, що саме містять у собі згадані твори.

В одному з цих творів — „Плавні горять“ — Дніпрова Чайка опоетизовує петербурзькі революційні події першої революції. А розшифровувати зміст такого твору, коли треба, щоб перша історія українського письменства побачила світ, було, звісно, небезпечно.

Коли ми одначе знаходимо тут реальне оправдання для одного історика, то ніяк не можна виправдати неувважності до нашої письменниці з боку історика письменства наших днів — часів диктатури пролетаріату...

Справді бо, що ми знаємо про Дніпрову Чайку з „Історії української літератури“ О. Дорошкевича? — Дослівно ось що: „Людила Василевська (Дніпрова Чайка) в своїх невеличких „поезіях в прозі“ шукає (?) в белетристиці щирого ліричного піднесення і вивірної ритмічної форми“.

І тільки! Навіть не вказано, в яких це вона „поезіях в прозі шукає“ тієї вивірної ритмічної форми...

Хто знає творчість небіжки - письменниці хто милувався, читаючи „виточені до останньої рисочки й до останнього слова оброблені“, кажучи за С. Єфремовим, її твори, той мусить заперечити шановному історикові літератури наших часів і сказати, що ні про яке „шукає“ тут не може бути мови. Ритмічна форма письма — це органічна властивість творчості письменниці, а не примха, не штучний витвір. Те саме мусимо сказати і про „шукання“ щирого ліричного піднесення (хоч, правду кажучи, не розуміємо і самого змісту цього вислову...).

Можна пожалкувати, що О. Дорошкевич не подбав про те, щоб подати у своїй „Історії“ - підручникові для наших трудшкіл хоч кілька отих зразків ритмованих творів Дніпрової Чайки.

А подати справді є що у письменниці. Ми дозволимо собі навести тут кілька цікавих уривків з деяких творів її, що показують, якими інтересами літературними жила письменниця за часів першої революції та на передодні її.

Ось твір „Шпаки“. Написано його й видруковано тоді (Л. - Н. Вісник 1901 р.), коли в нашій „Тюрмі народів“ панувала ще повна неволя, бюрократично - царсько - поміщицька сваволя та гніт, але коли вже траплялися такі моменти в громадсько - політичному житті, що вішували наближення „1905 року“ — наближення хуртовини, що принесе політичну волю...

Твір написано на півдні України, в Херсоні, де по всіх людських оселях, починаючи з ранньої весни й до осені, розлягається шпаківське виспівування та висвистування коло шпачкарень, приміщених на високих жердках по дворах.

І ось, на провесні повертаються шпаки з вирію до своїх осель - шпачкарень. Радіє пташина молодій весні, виспівує сонце весняне й травичку зелену, що ледви починає з землі пробиватись.

Та кепсько розраховувала пташина час приходу весни... Ударив мороз, посипав сніг...

„А бідні пташки посідали на гіллях та голосно хвалили тую красу та сонце благали, щоб глянуло тепло на рідний той скривджений край“.

Та природа не знає сантиментів, як не знає їх і політичне життя людських громад.

„На обмерзлому гіллі скакали шпаки та усе шебетали“...

„А сніг усе пада, все пада“...

А інший рід пташиний (гиндики, горобці, сороки) глузують із шпаків та все дорікають „що рано вернулись кликати весну у рідну, в кайдани закуту, країну“...

Але „повні надії та віри, повні кохання до рідного краю, тремтючим од холоду співом, про весну шпаки сповіщають“...

Чи є тут потреба розшифровувати, які саме громадські шари людю розуміла письменниця під шпаками...

„Весна“ справді не забарилась (хоч і була скороспілка). Минуло 4—5 років одколи написано твір „Шпаки“, і письменниця має нагоду обдарувати нас твором, що символізує революцію 1905 року („Плавні горять“).

Тут авторка змальовує спершу розбурхану огненну стихію в плавнях; на неосяжному просторі горять комиші, заселені різним тваринним світом: „там покірнее сконання беззахисної рослини, там безладня біганина, — крик розпачливий змагання переляканих звірят, вітру скиглення зловіще, тріскіт, хижий регіт невтриманої стихії. Вкупі все: надії, розпач, хіть життя, і острах смерті, і тріумфи і зневага — все злилося там до купи, і в палкому пориванні келих вщерть переповняє. Смерть п'яніє з того трунку“...

Та ось авторка від охоплених огненною стихією плавнів, переноситься думкою до революційних подій у Петербурзі: „Ген туди, де ллються ріки, ріки праведної крові, де горить душа в подіях, де летять побідні іскри, а згоряюча неправда димом стелеться додолу, — де ціна життя дешева, а ціна свободи й правди піднеслася як ніколи, піднеслася над усе. Де очі саможертви шлях широкий устеляють до вселюдського ясного щастя, волі і братерства“.

Більш, як десять років довелося ждати авторці зреферованих творів, поки настав нарешті час, коли вона мала можливість залишити символіку та алегорію й перейти до реального революційного проклямування та одвертого опоетизування революції.

Ось ритмований її твір „Самоцвіти“, що з'явився вже тоді, коли Велика Революція по-

чала руйнувати старий устрій політичного й державного життя і будувати новий.

В „Самоцвіті“ ми читаємо таке:

„Бийте, ломіть без жалю і вагання усі старовинні здобутки неволі: тюрми, кайдани, глибокі льохи, високії мурн, тісні закамарки старого життя.

„У- шент до підвалин руйнуйте!

„Хай гине в руїнах все темне, лихе, все трухляве, гниле та мерзотне.

„Та тільки, — руйнуючи, добре подбайте та з грузу коштовні оздоби уважно збирайте“...

Гадаємо, що навіть на підставі поданих тут уривків з творів Дніпрової Чайки можна зробити висновок, що письменниця заслуговує на більшу увагу до себе з боку істориків нашого письменства.

Ми не торкаємось ще поетичної творчості Дніпрової Чайки — тих її віршів, що розкидані по різних періодичних виданнях, альманахах та декламаторах (велика більшість віршів цієї поетеси так і не побачили світу. Не торкаємось ми і її прозової белетристики, як от „Вольтер'янець“, „На солоному“, „Чудний“ і багато інших. Але з того, що надруковано, ми бачимо, що стихія письменниці здебільшого лірика.

Іноді ця лірика набирає автобіографічного характеру, як от поезії, „Мури“, „Бурун“, „Щербата“.

Що до форми віршу взагалі, то письменниця наша залишилася вірною поетам-класикам і нічого нового в технічну справу віршу не внесла.

Літературна спадщина Дніпрової Чайки числом написаних творів невелика, коли мати на увазі її майже 40-літню можливість творити (перший твір її з'явився друком в 1885 році). Причину малопродуктивності письменниці треба шукати не в її інтелекті — сказати до речі — надзвичайно потенціальному і активному, а в тих, найбільше родинних, обставинах, що її оточували і на які вона скаржиться в своєму прекрасному вірші „Мури“.

Нам судилося досить близько знати письменницю і її родинне оточення в Херсоні (1900 — 1906 р.р.). Але говорити про це ширше не наспів ще час. Можна хіба тільки зазначити, що коли б не ті родинні відносини, що утворювали важку атмосферу для письменниці, то українське письменство пишлося б тепер ще одною літературною силою, що заняла б видатну постать поруч Лесі Українки та Коцюбинського.

Г. Коваленко - Коломацький

Хроніка

ІСТОРІЯ РЕВОЛЮЦІЇ

* Підготовка до святкування 10-ї річниці Жовтня. Комісія в справі підготовки до святкування 10-х роковин Жовтня на кількох останніх засіданнях намітила низку конкретних планів, що мають відзначити це велике свято пролетарської революції. Ухвалено розробити архівні матеріали, зв'язані з історією Жовтневої революції на Україні. На виконання термінових робіт в цій справі асигновано спеціальні кошти. Комісія розглянула також плани окремих відомств що до відзначення роковин Жовтневої революції і висловила за те, щоб до 10-х роковин Жовтня відкрити спеціальний будинок відпочинку для інвалідів громадянської війни.

Комісія затвердила також план роботи літературно-видавничої підкомісії. Між іншим ця підкомісія намітила видати до 10-х роковин Жовтня бібліографічний покажчик про літературу з історії революції на Україні. Крім того, передбачається видати також матеріали, присвячені історії робітничого та професійного руху на Україні, зокрема 1917 р. Буде видано також низку історичних монографій і популярних нарисів та багато науково-дослідних творів, пристосованих до 10-х роковин Жовтневої революції. До цього часу вийдуть спеціальні збірники — „Жовтень“, „Партія“ й „Аграрна революція“.

Товариство Політкаторжан гадає видати популярний нарис з історії заслання.

* До десятиріччя Жовтневої революції. Музей революції Союзу РСР і бюро, що, обслуговує друк-прес-кліше, звертаються до всіх організацій і окремих осіб з проханням, в інтересах історії революції, полегшити завдання що до збирання матеріалів про Жовтневий переворот і переслати до музею революції і прес-кліше, ріжні фотографічні знімки, зарисовки, вирізки з ілюстрованих журналів, і документи, що стосуються до періоду Жовтневого перевороту та громадянської війни (до 1922 р.). Бажано мати матеріали на такі теми: А. Фотографії, зарисовки, вирізки, що відбивають жовтневий переворот. Підготовка його, участь мас, робота революційних організацій, військова робота, моменти й сцени перевороту. Портрети й

групи активних учасників і керівників (з короткою характеристикою). Контрреволюційні сили їх та представники й діяльність. Місце, де виникали сутички, стояли штаби і т. інш. Всс, що відноситься до Червоної гвардії.

Б. Період громадянської війни. Моменти утворення органів радянської влади. Робота ревкомів, рад, партії, комсомолу, комітетів бідноти, продзагонів. Характерні моменти й сцени того часу. Суботники. Завмерлі заводи. Транспорт. Організація й життя Червоної армії та флоту. Муштра, політграмота, агітпункти, паради, проводи частин. Фронтіві й бойові сцени. Білі. Штаби, типи білогвардійців, портрети їх діячів і старшин. Бої, руйнування, сліди окупації. Життя населення. Революційна робота в тилу. Партизани. Бандитизм, глитайські повстання. Жертви їх. Портрети й групи активних робітників і керівників радянського та партійного будівництва (з короткою характеристикою). До кожної фотографії бажано мати на звороті пояснення (писано простим нехемичним олівцем) про цікаві місця, час, прізвища учасників. В. Документи (за період із середини 1917 р. до 1922 р.). Газети, плакати місцевого видання, листівки, прокламації, відозви, протоколи (що мають історичне значіння), рукописи та оригінали документів. Друковані твори контрреволюції. Газети, журнали, відозви, накази до населення, підробка під радпечать, плакати. Г. Матеріальні речі. Зброя, що вживалася в громадянську війну, прапори Червоної армії, партизанські, білогвардійські, зелено-армійські, повстанські, печатки, значки і т. інш.

Умови, на яких будуть збиратись матеріали, такі: 1. Кошти, що держава в силах віддати для цієї мети, обмежені. А тому всі товариші, які мають матеріали, закликаються представити їх без заплати. Якщо при цьому додається умова повернути матеріал — повернення в цілості забезпечується в місячний термін. Коли матеріал використовується та оголошується, буде вказано ім'я особи, що його представила. Якщо вчасник знайде неможливим без винагороди віддати матеріал — оплачування виводиться за згодою власника. З цією метою особи, що

надсилають матеріал, запрошуються разом з листом вказувати розцінку, або надсилати опис матеріалів, їх вартість. Всіх, хто бажає озватися на цю відозву, просять тепер же писати, та надсилати матеріал на таку адресу (по цій же адресі надсилати запрошення): Музей революції Союзу РСР. Москва, Тверская 59.

* Урочисте відкриття нового відділу музею революції. — „Лютнева революція“. 12 березня ц. р. в Музеї Революції відбулося врочисте відкриття Ювілейного відділу „Лютнева Революція“.

* Комісія для увічнення пам'яті В. І. Леніна. Президія ЦВК Союзу визнала за доцільне організувати при ЦВК Союзу спеціальну комісію для розглядання проектів пам'ятників та відображень В. І. Леніна.

* Музей революції СРСР і ЦК Комуністичної партії Угорщини zorganizували виставку матеріалів про угорську республіку 1919 р. в день восьмої річниці оголошення її. Відкриття виставки в відділі Комінтерна Музею Революції СРСР відбулось 21 березня.

* Записки про повстання декабристів. Археологічна Комісія Академії наук добула в одному з приватних архівів записки офіцера Семенівського полку Гакеля про декабрське повстання 1824 року писані другого дня після повстання. Із слів проф. Грекова, що студіював ці записки, спогади Гакеля з'являються виключним матеріалом. У записках Гакель наводить надзвичайно цікаві, цілком невідомі до цього часу, звістки про кількість учасників повстання, про настрої народні, і стверджує, що повстання зустріло найширше співчуття у народніх масах Росії. Спогади Гакеля містять 20 сторінок, і написані німецькою мовою. Записки Гакеля, що мають великий історико-революційний інтерес, будуть повністю оголошені археологічною комісією Академії Наук у дні 10-их роковин Жовтневої революції.

МИСТЕЦЬКІ КОНКУРСИ ДО Х РОКОВИН ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Готуючись до святкування Х роковин Жовтневої Революції, Управління Політосвіти Народнього Комісаріату Освіти УСРР оголошує низку мистецьких конкурсів, закликаючи радянських мистців та революційно-мистецькі організації взяти в них активну участь.

конкурси оголошуються такі:

І. Конкурси на п'єси

Умови цих конкурсів:

1) Тематичний вимог до п'єс не ставиться. Тему й сюжет вибирає сам автор. Марксов-

ське тлумачення тем з історії класової боротьби чи сучасного побуту — єдина вимога.

2) П'єси можуть бути двох типів — для великого театру та для малого театру (просте сценічне устаткування та невелика кількість дієвих осіб).

3) Конкурсів на п'єси переводиться рівнобіжно два: широкий — закритий та вузький — відкритий.

4) В першому (широкому - закритому) можуть брати участь усі письменницькі сили України. П'єса надсилається до журі конкурсу без прізвища, що подається окремо в запечатаному конверті. Термін подачі п'єси цього конкурсу — 1 - VIII — 27 року.

5) До участі в другому (вузькому - відкритому) запрошуються персонально такі драматурги: Куліш, Дніпровський, Мамонтов, Ірчан, Кочерга, Микитенко, Красовський, Левітина, Золін, Гак, Фефер та Бедзик. Давши згоду на участь в конкурсі, зазначені драматурги підписують з НКО умову, що зобов'язує їх подати п'єсу в належний час. Термін для цього конкурсу встановлюється 1 - IX — 1927 року.

6) Премій на обидва конкурси встановлюється три: 1.500, 1.250 та 1.000 карб.

7) Авторські права на премійовані п'єси зберігається за автором. Право першої постановки передається театрам НКО.

II. Конкурси на літературні твори

1) На дрібні літературні форми (новелла та вірш) переводиться широкий закритий конкурс.

Умови такі:

а) Твори надсилаються без прізвища, що подається в окремому запечатаному конверті; б) тематичні вимоги ті ж, що й до п'єс; в) термін подачі — 1 - IX — 27 року; г) премії встановлюються такі: новела — 750, 500, 250; вірш — 250, 150, 100; г) журі розглядає тільки недруковані і ніде не публіковані твори.

2) На великі форми (роман, повість та поема), зважаючи на короткий час, конкурсу не оголошується. Натомість запроваджується система преміювання: а) журі преміює твори, що вийшли друком з 1 - III — 27 року до 1 - IX — 27 року. Преміювання поширюється і на ті твори, що не були ще опубліковані, знаходяться в портфелі видавництва. Рівночасно застерігається можливість присилати рукописи, обминаючи видавництва, просто до журі конкурсу. Для всіх термін — 1 - IX — 27 року. б) Преміюються твори, що дають марксовське освітлення класової боротьби та сучасного побуту, поєднуючи його з безперечною художністю; в) премії встановлюються такі: роман (2 премії) — 1500, 1000, повість (2 премії) — 1000, 500, поема (2 премії) —

500, 500; г) всі авторські права зберігаються за автором.

III. Конкурси на музичні твори

1) Широко-закриті конкурси переводяться на хорівий спів, сольний для голосу в супровід фортепіану, великий симфонічний твір (для оркестру). а) Твори надсилаються в 2-х примірниках, без прізвища, що подається окремо в запечатаному конверті; б) По за художньою цінністю твори мусять бути приступні до виконання та перейняті ідеєю свята Х роковин Жовтневої Революції, в) В основі симфонічного твору мають лежати українські народні пісні, г) Журі розглядає твори ніде неопубліковані з текстом, писаним українською мовою (чи перекладом українською), д) Премій встановлюються такі: пісня (романс)— 200—150—100, хор—200—150—100, симфонія—750—500—250, е) Термін подачі—для хору і пісні 15-VII, для симфонії 15-VIII—27 року, ж) Авторські права зберігаються за автором.

Матеріали для всіх конкурсів надсилати до журі конкурсу—Харків, вул. Артема 29, НКО, кімн. 13. Відділ Мистецтв. З написом на конкурс.

Брати участь у конкурсах мають право всі письменники, що працюють на Україні, незалежно від мови, якою пишуть, та україн-

ські письменники, що перебувають поза межами УСРР.

* Конкурс на музичні твори, присвячені 10-м роковинам Жовтня. ЦК Союзу Гірників звернулася до т-ва ім. Леонтовича з пропозицією взяти участь в конкурсі на музичні твори, присвячені 10-м роковинам Жовтня.

* Конкурс для komponування драм'єси. Головополітосвіта Наркомосвіти Б.С.Р.Р. в ушавлення 10 річчя Жовтня, об'явила конкурс на складання драм'єси що відбивала-б здобутки революції в житті робітників.

* Актeатри до 10-річчя Жовтня. До комісії для організації урочистого святкування десятиріччя Жовтня надійшло лібретто опер у великій кількості, призначених авторами для постанови на сцені Великого театру в дні свят. Всі роботи розглянула комісія, до якої складу входять художники, композитори, громадські діячі, та прийшла до висновку, що ні одна з них не відбила того революційного патосу, під знаком якого існує Радянська влада, протягом 10 літ. Вважаючи на це, правлінню актеатрів прийшлося відмовитися від думки поставити революційну оперу, і замість останньої, буде даний великий концерт-апотеоз, у якому візьме участь весь склад Великого театру.

НАУКОВА ХРОНИКА

* Археологічні роботи на Дніпрельстані. В зв'язку з початком робіт в районі Дніпрельстану, щоб прискорити археологічні дослідження в цьому районі, НКО організував в м. Дніпропетровському спеціальну комісію археологічних робіт під керівництвом акад. Яворницького. В роботах комісії братиме участь також Всеукраїнський Археологічний комітет. Всі знахідки будуть зосереджені в Дніпропетровському. Повний кошторис на археологічні роботи в районі Дніпрельстана складено в розмірі 52,2 тис. карб.

* Бібліографічна комісія. При УАН утворено бібліографічну комісію, щоб полегшити науковим робітникам і установам використовувати книжкові скарби для потреб державного соціалістичного будівництва. В комісії беруть участь два представники від В. Б. У. і взагалі комісія в своїй роботі має спиратися головним чином на В. Б. У. 1 квітня відбувся перший пленум комісії.

При В. Б. У. починає функціонувати каталографічна комісія, під головуванням директора ВГУ, що має виробити єдину українську каталографічну інструкцію.

* Українська сільсько-господарська Академія. У Києві розпочато будівництво сільсько-господарської Академії.

Спорудження Академії набуває виключного значіння в умовах зросту сільського господарства України. Будівництво Дніпрельстану висуває низку сільсько-господарських питань, зв'язаних з роботою майбутньої Академії.

Будівлю Академії передбачається закінчити в 1931 р.

* 50-тирічний ювілей Чернігівської бібліотеки. 27-го березня минає 50 років з часу заснування Чернігівської центральної бібліотеки. Бібліотека відіграла велику роль в культурному житті міста ще за передреволюційної доби. Царський уряд навіть припиняв її працю та закривав бібліотеку за участь її робітників у революційному рухові (при бібліотеці існував підпільний гурток, тут призначалися явки революційних діячів). В нинішніх умовах провадить бібліотека широкую культурну працю. Чернігівське Окріно асигнувало кошти на переведення урочистого ювілею та зняло клопотання перед Наркомосом про асигнування коштів на поповнення книжкового фонду бібліотеки.

* 35 річний ювілей В. І. Харцієва. 10 березня минуло 35 років науковій й педагогічній роботі одного з учнів Петербурга — В. І. Харцієва. Останній уже кілька

років працює у Зінов'євську педагогом в місцевому педагогічному технікумі.

З нагоди цього ювілею зінов'євське вчителство разом із зінов'євською окрфілією спілки Робос влаштувало вечір.

* Визнання українських вчених. Науково-дослідча праця наших вчених знаходить собі визнання й серед вчених сусідніх та й далеких країн. Українську Академію Наук цими днями повідомлено з Москви, що „Общество любителей естествознания, антропологии и этнографии“ обрало академіка П. А. Тутковського за його численні цінні праці з геології й палеонтології своїм почесним членом. Це пошана не тільки до нашого академіка, а й до праці Української Академії Наук, що існує тільки 8 років.

Відомий еспанський вчений, професор М. Фаукр-і-Санс запрохав ак. П. А. Тутковського надіслати свю біографію, портрет та опис праць для зміщення в величезній еспанській енциклопедії видатних вчених усіх країн.

* Міжнародний конгрес ґрунтознавців. У червні ц. р. у Вашингтоні відбудеться 5-й міжнародний конгрес ґрунтознавців. Від України гадається послати на цей конгрес проф. Г. Махова та проф. Д. Виленського. Українські ґрунтознавці готують до конгресу доповіді англійською мовою, альбоми кольорових мап ґрунтів України та колекції зразків ґрунтів.

* Міжнародний географічний конгрес. Українська Академія Наук одержала повідомлення, що міжнародний географічний конгрес цього року має відбутися у Варшаві. Конгрес почнеться 1 червня і закінчиться 11-го червня.

* Урочисте засідання пам'яті Ньютона в Академії Наук. 21 березня в Ленінграді з приводу 250 річчя смерті Ньютона в конференц-залі Академії Наук відбулось урочисте засідання, присвячене пам'яті великого вченого. На засіданні був присутній увесь вчений світ Ленінграда. Президент Академії Наук А. П. Карпинський характеризував у своєму вступному слові значіння Ньютона, як одного з самих видатних засновників сучасної позитивної науки. Академік А. А. Білопільський дав загальний нарис життя та діяльності Ньютона. Директор Пулковської обсерваторії проф. А. А. Іванів торкнувся робіт Ньютона в галузі астрономії.

Академік І. П. Лазарев відзначив роботи Ньютона в галузі оптики й зокрема про природу світу. Присутній на засіданні помічник уповноваженого великобританського уряду в С.С.Р.Р. гр. Дрестон висловив подяку президії Академії Наук за урядження урочистого зібрання, присвяченого пам'яті великого англійського вченого.

* Наукова експедиція до Босфору. Гідрографічне управління, в літі цього року, організовує велику наукову експедицію до району Босфора на Чорному морі. Експедиція буде під керуванням голови Руського географічного товариства проф. Шокальського, візьмуть участь також видатні Ленінградські вчені. Експедиція має океанографічний характер, і всебічно буде вивчати малодосліджений район Чорного моря, суміжний з Босфором. Для експедиції виділено найбільше гідрографічне судно Чорного моря „1 травня“. Роботи експедиції розраховані на 2 місяці.

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ЛІТЕРАТУРНО-ТЕАТРАЛЬНЕ ТА МУЗИЧНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ КИЇВА

Увесь березень проходив у Києві під знаком ювілеїв. З ними переважно зв'язувалася літературна й мистецька акція. Перше місце, звичайно, займають роковини „Великого бунтаря“, а з ними зв'язані й літературні та мистецькі виступи. Перед 11-м березня й після того появилися статті в місцевій пресі з новою оцінкою творчості Кобзаря й значіння її для теперішнього часу. Особливо заслуговує уваги виданий УАН до дня роковин великий том в 50 аркушів „Щоденних записок (журнал)“ за редакцією акад. С. Єфремова. Велике значіння цього видання в діялці Шевченкознавства відзначено й в „Пролетарськ. Правді“ й на засіданнях в УАН.

Сторіччя з дня народження Л. Глібова відзначено кількома статтями в „Прол. Пр.“ та на спеціальних зборах 19 березня Київ-

ської філії „Плуга“, де зачитав т. Довгань доповідь про життя й творчість байкаря.

75-річчя смерті Гоголя відзначено 4 березня в „Прол. Пр.“ статтею С. Гаєвського: „М. Гоголь на тлі свого оточення“, де висловлено ту думку, що неосязну мрійність в поетові виплекало його оточення.

В березні Київ збагатився аж трьома новими виданнями. Почав виходити „Вечерний Киев“ (вечірня газета російською мовою), де в № 1 уміщено факсиміле заслуженого артиста Республіки Собінова, в якому він захоплено говорить про музичність і красу української мови й прівірнює її до італійської. ВУСПП (Всеукраїнська спілка прол. письменників) почала видавати „Літературну газету“. Виходить газета два рази на місяць. Перше число вийшло після 20 березня. Видавець, цеб-то ВУСПП, надає особливого значіння цій газеті й до співробітництва притягає не тільки творчі теоре-

тичні сили своєї організації, але й ідеологічно-співзвучні кадри письменників, що поділяють погляди ВУСПІ на мистецтво й літературу. З 22 березня почала виходити у Києві „Селянська газета“. Появу селянської газети вітали вищі представники влади й часописи, відзначаючи величезну роль її серед селянства.

Виявляє активність і літературна спілка „Західня Україна“. Вона вже має затверджений статут, вибрала нове бюро й інші виконавчі органи, кілька разів збиралася у своєму приміщенні (в. Раковського, 7-б), намітила план діяльності, в якому бачимо організацію в найближчому часі вечора-мітинга з приводу акту 14 березня 1924 р. (приєднання Галичини до Польщі). В березні вийшов з друку альманах спілки під назвою „Західна Україна“.

Музично-співоча справа, як громадське явище, в зв'язку з ювілеями значно пульсувала в березні. На цей час припадають ювілейні дні Гріга, Бетховена, готуються до ювілею пам'яті Лисенка. Почалося з Гріга. Виявилася певна конкуренція, хто краще поставить концерт в пам'ять якогось композитора. Всі клубні місця напередими організували Шевченкові, Бетховенові, Грігові вечори. Особливо через те піднявся попит на ноти з українським текстом. З виконавців популярніші стали ті, що такий репертуар опанували з українським текстом.

Особливо широкого громадського значіння набрали концерти під титулом „День музики“. Такі концерти відбулися не тільки в центральних клубах, але прокотилися вони по робітничих клубах на околицях міста. Прислужилися тут музичне Т-во ім. Леонтовича та Муз. Драм. Інст. Лисенка, власне його диригентська організація, що переводила на п акції розроблений величезний план „Дня музики“.

Опера якось не встигає навіть виконати свій план. „Тараса Бульба“ так і не побачив світу, хоч і був у плані дирекції. Щоб поставити „Тараса Бульбу“, клопотався й комітет ювілею Лисенка, але так таки дирекція й не показала свого „гвоздя“ публіці. Як говорилося в газетах, артисти минулого сезону переїхали в інші міста.

Уряджались в березні місяці вечорі української пісні (зала секції Наук. Роб., зала буд. Комосвіти). Особливо широко організовано було в залі Комосвіти 14 березня „Етнографічний вечір“, де найшли виконання народня пісня, музика, танок, слово, драма.

Відбулося кілька диспутів у театрі ім. Шевченка на тему „сучасний театр“. Піддавали критиці такі теми, як „Любовь Яровая“, „Конец Криворыльска“, „Зайкина квартира“, „Евграф — искатель приключений“.

Російський театр перебуває на старих п'єсах, тільки потрохи їх модернізує. В те-

атрі ім. Шевченка виставлявано „2-я ночь“ Шекспира, „Парижские нищие“ то - що. Остання мелодрама хоч і трохи модернізована, але все-таки сучасного глядача вона мало задовольняє.

В театрі ім. Франка трупа Юри виставила в березні кілька новинок з європейського репертуару („Седі“, „Моб“) та „Лісову пісню“ Л. Українки. 25 березня цей театр урочисто відсвяткував 40-літній ювілей артистки свого складу Г. І. Борисоглібської.

28 березня в оперовому театрі відсвятковано 40-річний ювілей театральної-педагогічної праці заслуженої артистки Республіки, проф. Інст. ім. Лисенка, Мар. Мих. Старицької. Ювілянтку дуже шановано. Між іншим Секція Наук. Роб., як своєму членові, відводить ювілянтці дарове місце на курорті в Кисловодську.

Святкування пам'яті композитора Лисенка відзначено в кількох напрямках. Відкрито виставку пам'яті Лисенка в музеї діячів мистецтва та науки. В УАН відбулося засідання, присвячене пам'яті композитора. До будинку, де мешкав Лисенко, прибито мармурову дошку. На 3 квітня в залі секції наук. робітників призначено концерт з вступним словом та демонстрацією всіх родів його музичної творчості (романси й пісні, фортеп'яно, уривки з опер).

Л. Гайка

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В ПОЛТАВІ

(Допис)

Театр. У середині березня закінчила свої гастролі Одеська Пересувна Опера. Внесла вона в кола нашої театральної публіки розчарування. Недостатні голосові засоби, недостатній оркестр, інколи певна недбалість у постановках... Словом художній успіх опери невисокий. Не врятували становища й різні поодинокі гастролери, що виступали в окремих виставах. Усього була опера в Полтаві шось із місяць і за цей час дала більш десяти вистав.

Кілька вистав наприкінці лютого дав Український Драматичний Театр ім. Котляревського, а потім виїхав на гастролі на округу. Наприкінці березня повернувся до Полтави й дає вистави по робітничих клубах. Репертуар переважно побутовий.

Крім цієї трупи, маємо ще одну українську трупу. Це Колектив Українських Музичних Акторів. Утворився він у середині березня й дав уже вистави: „Вій“, „Катерина“. Від перших вистав вражіння не погане. Є в складі колективу кілька добрих акторів, що вільно справляються з відповідальними музичними партіями. Хіби трапляються в виконанні оркестру.

Завітала вже наприкінці місяця до Полтави й Єврейська Драма під керуванням Ліберта, Вайсмана й Ракитина. Перші вистави „Дер вільнер балабесн“ і „Ді цвай вельтн“ роблять приємне враження. Театр має досвідчені артистичні сили й добрих керівників.

Музика. На початку місяця відбувся цікавий концерт Української Хорової Капели під орудою Попадича. Програм складався із номерів із різних укр. опер. Концерт пройшов з успіхом.

Державна капела співи́в-бандуристів давала кілька концертів по робітничих клубах. Капела визначається добрим добором голосів і досить високою технікою гри на струменті.

Література. Вийшло перше число літературного листка „Горно“. Видає група письменницької молоді, що об'єднується, як зазначено в передовій статті, на платформі Всеукраїнської Спільки Пролетарських Письменників. Мета об'єднання — літературна студійна робота та показово-масова робота, обчислена на робітничу аудиторію (літературні виступи й видання літер. листка). Зміст „Горна“ — одна новелька і решта поезії. Мова — українська, руська й польська.

Образотворче мистецтво. Полтавські художники, об'єднані в АХЧУ, готуються до участі в виставці АХЧУ, що має відбутися в Харкові.

Наукові установи. Полт. Державний Музей збагатив свої збірки за час лютий — березень чималою колекцією: до 2000 культових речей, що були вилучені з церков Полтавського округу. Є між тими речами навіть такі унікальні, як от євангелія, друкована в Вільні року 1575 П. Мстиславцем. Вилучено було ту євангелію з Покрівської церкви м. Опішні.

Радіо. Закінчуються роботи над збудуванням широкомовної станції. Регулярну передачу передбачається розпочати з 15 квітня.

Росте кількість абонентів радіо-трансляційної станції, що вже не обмежується передачею з інших міст, а разом з радіо-комісією при Окрполітосвіті організовує низку лекцій з різних галузів знання за допомогою місцевих сил. Тут же радіо-бюро ОРПС організовує бесіди на теми професійного руху.

Ю. Ж.

ПАМ'ЯТІ ШЕВЧЕНКА

* 15 березня в Харкові під головуванням академіка Багалія відбулось засідання інституту ім. Шевченка спільно з делегатами всеукраїнського з'їзду сількорів, присвячене пам'яті поета.

Секретар інституту Айзеншток у своїй доповіді на тему „Організація на Україні Шевченкознавства“ відзначив, що про Шев-

ченка написано щось із 4,000 книжок, брошур та статей, які являють цінний, іще не опрацьований матеріал. Дотеперішні спроби опрацювати цей матеріал хибували кустарництвом. Через це ми тепер не маємо достатніх історично-літературних матеріалів про Шевченкову творчість. Перед шевченківським науково-дослідним інститутом відкривається широке поле діяльності. Шевченківський інститут організовує два нові кабінети: передшевенківської літератури й післяшевенківської літератури. Крім того, проєктують утворити кабінет жовтневої української літератури.

Академик Багалій у доповіді на тему „Шевченко й селянство“ сказав, що основні джерела, які висвітлюють ставлення Шевченка до селянства, народні оповідання й перекази, які з'явилися скоро після смерті поета, доповнюють історичну думку про те, що Шевченко був зором кріпачтва й побірник справжньої волі для селянства. Всі перекази й оповідання збирають, систематизують, і надалі вони будуть тим матеріалом, що з нового боку висвітлить нам особу поета.

* Засідання Академії Наук. 14 березня в Академії Наук відбулося засідання історично-літературного товариства УАН, Київської філії Шевченківського інституту та науково-дослідної катедри мовознавства, присвячене пам'яті Тараса Шевченка.

Засідання вислухало надзвичайно цікаві й надзвичайно актуальні для наукового дослідження творчості Шевченка доповіді: Дорошкевича — „До питання про вплив Герцена на Шевченка“; Якубського „До соціології шевченківських епітетів: Філіповича — „Перший переклад Шевченка російською мовою“.

* Український театр у Ленінграді 11 березня дав „Вечір пам'яті Т. Г. Шевченка“. Була виставлена вперше по відновленню драма Т. Г. Шевченка „Назар Стодоля“.

* Реставрація будинку, в якому жив Шевченко. Вирішено реставрувати будинок на хуторі Лихвино, Лебединського району, де колись жив Шевченко.

ЮВІЛЕЙ ГЛІБОВА

* 6 березня в Чернігові відбулося урочисте святкування сторічного ювілею з дня народження великого українського поета-байкаря Леоніда Івановича Глібова.

Святкування провадилося в тій школі, де колись працював Л. І. Святкування ювілею притягло до себе багато людей, бо життя, творчість і громадська діяльність відомого байкаря, що коло 35 років прожив у Чернігові, притягли увагу всіх чернігівців. В святкуванні брали участь представники — від

Академії Наук — академик С. О. Єфремов і від науково-дослідних кафедр Київ та Ніжина. На святкуванні зачитано багато привітань від різних наукових та культурних організацій, як українських, так із РСФРР та з за-кордону.

Доповідачі, що виступали на святкуванні, відмічали, що Л. Глібов був не тільки байкар, але був перший український журналіст першої української газети, що почала виходити під його редагуванням у Чернігові.

В святкуванні ювілею брав участь також син Л. І., що гаряче дякував за щире пошану, виявлену громадянством Чернігова і науковими організаціями.

РІЗНІ

* Письменник — Член Міської Ради. На останній переобранні членів до Харківської Міської Ради обрано члена Вільної Академії Пролетарської Літератури т. Аркадія Любченка.

* Приїзд французьких письменників Дюамеля й Дюртена. З Парижа приїхали до Москви відомий французький письменник Жорж Дюамель та його друг романист Дюртен, запрошені ГАХН і ВОКС прочитати низку лекцій та доповідей про сучасну літературу й культуру. Ім'я Жоржа Дюамеля відоме в СРСР і Європі. Деякі його твори перекладено не тільки на всі європейські мови, але й на східні. Такі книжки як „Життя Мучеників“, або „Цивілізація“, користуються широкою популярністю серед читачів. Дюамель один із основоположників „Аббатства“, що утворив з Жюлем Роменом, Аркосом, Вільдраком та іншими універсальну течію у французькій літературі. Але ім'я це важливе не тільки, як ім'я найбільшого письменника. Дюамель належить до найславніших імен сучасної європейської інтелігенції нарівні з Анатолем Франсом, Роменом Роланом, Сінклером, Бласко-Ібаньесом, і інш.

Його підпис з'являвся не раз серед цих імен, коли кращі представники розуму й таланту виступали проти особливо жахливих зловживань сучасної буржуазно-капіталістичної культури.

Він протестував проти насильства над борцями за свободу в Румунії, звідки він був засланий. Нещодавно він визвав рух проти себе в Польщі, коли приїхав домагатися

амністії політичним діячам, що нудяться у в'язницях.

Дюамель прочитав в Москві дві публичні лекції про сучасну літературу та культуру.

Ім'я Люк Дюртен тільки в останній час стало відоме в СРСР завдяки його романові „На крицевому коні“, що з'явився в руському перекладі.

Після Москви французькі письменники мають одвідати також і Україну для зв'язку з літературними колами.

* Федерація об'єднання радянських письменників ФРП. На засіданні ради федерації 9 лютого остаточно розв'язалося питання про вступ у федерацію гуртків: „Перевала“, „Кузніці“, „Нового Лефа“; кожна з цих груп входить до Ради Федерації, в складі чотирьох осіб. Од „Перевалу“ до Ради Федерації входять: Н. Зарудин, І. Євдокимов, М. Барсуков і Д. Горбов. Од „Нового Лефа“ С. Третяков, В. Маяковський, Н. Асеев, і О. Брик. Од „Кузніці“ склад намічається. На цьому ж засіданні (що пройшло з участю представників усіх шести організацій, які входять до ФРП) прийняті одноголосно тези, на підставі яких в сучасний момент розроблюється декларація (платформа) Федерації. Конструктивісти й невірності подали заяву про бажання вступити до Федерації.

* Історично-літературні документи. В архіві Серпухівського музею в Москві знайдено історично-літературні документи, а саме: листи поета Вяземського, зшитки з малюнками М. Ю. Лермонтова, листи родини поета Тютчева то-що.

Крім того там знайдено документи, що стосуються діяльності письменника Сологуба — Пушкінового друга й автора повісті „Тарантас“ — зшиток віршів з назвою „Мои опыты“. Цікаві також знайдені малюнки — здебільшого театральні ескизи Сологуба — автора малюнку до Пушкінового „Золотого Петушка“ і творця цілого розділу з історії російської ілюстративної графіки.

* Смерть письменників: 3 березня у Варшаві помер Арцибашев, відомий російський письменник, автор романів: „Санин“, „У последней черты“ і ін.

* Вшанування тюркського письменника. У Тифлісі в театрі Руставелі відбулося вшанування тюркського письменника та драматурга Абдурахима Ахвердова з нагоди 35-річчя його літературної діяльності.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ ЄВРОПИ

Франція. Періодична преса

„Меркюр де Франс“ (І. ІІІ). Люї Андре Фуре розбирає в своїй статті „французький та німецький романтизм“ на початку

ХІХ ст. На його думку це є два різних прояви й по духові й по творчості. Жюль де Готьє в статті „Філософія містерії“ критикує залежність поезії „від містичного факта молитви“, як це твердить Анрі Бремон.

„Ревю де де Монд“ (1. III) оглядає новий роман італійського письменника Піранделло „Хто, нікого, сто тисяч чоловіка“. На думку Піранделло кожний з нас є спочатку я, а потім соціальна істота.

„Ля ревіу де Парі“ (1. III) подає детальний розбір останнього дуже цікавого твору Уельса „Світ Вільєма Кліссольда“.

„Ля ревіу ебдомадер“ (26. II) містить нарис Жана Містлера про „Кохання Гофмана“, відомого німецького композитора.

„Ля ревіу юніверсель“ (1. III) Леон Доде трактує про сенс писання, про стиль та синтаксис.

Критика звертає увагу на такі нові романи: Франсі Карко: „Від Монтмарту до латинського кварталу“ (Альбен Мішель). Леон Баранже: „В середині“ та „На терасі“ (Ля ренесанс дю лівр). Едмон Фляж „Пророцька дитина“.

Італія

Письменство знаходиться під впливом повороту до минулого. Сучасні головні письменники є:

Енріко Коррадіні написав „Юлій Цезар“. Маріо Пуччіні — романіст, новеліст, поет, здібний драматург. Останні його твори: вязка новел „Справді винна“ та найкращий роман „Doole il peccato e Dio“. Люїджі Тонеллі, — критик та романіст — написав останнім „Покриті мрякою“, роман. Гулієльмо Ферреро — романіст — пише тетралогію, дві перших частини якої названо „Третій Рим“.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ АМЕРИКИ

Культурне життя сучасної буржуазної Америки й СРСР іде відмінними шляхами. Але навіть і в буржуазній Америці культурне життя не однотайне: в ньому нуртують вже (правда ще слабенько) різні струї, пролетаріат починає виявляти себе, як нова сила на культурному фронті навіть під залізною п'ятою порівняно міцного ще сучасного американського капіталізму-імперіалізму. Потуги пролетаріату, правда, ще не показні, але всеж вони вже є. Є вони в театрі, є в музиці, є в образотворчому мистецтві, є й в літературі. В цій останній галузі культурного життя вони чи не найпомітніші. Пролетарський, класовий бік в сучасній американській літературі відображав, з більшим чи меншим успіхом, від часу написання ним „Джунглів“ (Нетри) в 1906 р. Аптон Сінклер. Відтоді і до недавня, до післявоєнного періоду, цей письменник, після вислову деяких буржуазних критиків, заводив самотнім, самотнім вовком на розпутьях сучасної американської літератури“. Літературна, критична, громадська, великосвітська, респектабельна опінія сучасної буржуазної

Вийшли вже дві під назвою „Дві істини“ та „Повстання сина“. Осередня точка першого роману є *fatto di sangue*.

Іспанія

З найвидатніших сучасних письменників є: Ріо Бароя, баск з походження, космополіт — пише романи пригод. Останні його твори „Sensualidad Pervertida“ та „Авантюризм Залкаїна“.

Габрієль Міро — досконалий письменник стилю, вражає своїми конкретними сугестіями, останні твори його „Батько Сен-Данієль“ та „Єпископ Лепре“.

Жозе Анрік Родо — великий письменник іспанця та урагвійки, віщує „високу долю нового латинського світу“, модерніст. Останній твір його „Шлях Патосу“.

Бельгія

Серед сучасних поетів звертають найбільше на себе увагу Рене Вербоом, Марсель Тіві, Одільон Пероє, Ноель Рюст, Артур Каптіон, Мельо дю Ді, Поль Фіренс, Рауль От'є, Ерік де Головіль, Роже Кервін, Ван Доорен, Отто Геурікс, Марсель Клемер та Люсьєн Франсуа.

Норвегія

Помер минулого року один з найбільших норвезьких письменників Ганс Кнік (1865 — 1926). Написав 8 ром., 10 томів новел, 8 п'єс та 10 кн. крит. нарисів.

Америку знаходила для нього лише призириство, глум, очернювання, бойкот. Нині Сінклер вже не „самітний вовк“ на літературній ниві. На допомогу йому стають молоді сили, правда ще не оформлені як слід, але ці сили вже об'являються. Згадати хоч того самого Флойда Делла, що тепер пише книжку про життя Сінклера. (Книжка вийде з кінцем мая с.р. й обіцяє бути досить цікавою).

Флойд Делл безумовно талановитий молодий письменник. Його перший твір, яким він зробив дебют в американській літературі роман „Moon Cal“ (Місячне Теля) вийшов в осени 1920 р. і протягом неповних двох років видержав десять накладів. Другий з ряду великий його твір, теж роман п. з. „Причуди Старого Чоловіка“ вийшов торік, але цей вже не викликав того шуму, що перший.

Крім цих белетристичних двох творів Флойд Делл зробив одну з небагатьох спроб в Америці дати соціальну інтерпретацію літератури, щось на зразок Сінклерового „Мамонарта“. І, нарешті, як то вже згадувано, він пише

книжку про життя А. Сінклера. Флорид Делла можна уважати гідним компаніоном А. Сінклера на літературній ниві.

Здалося б бодай перечислити всіх тих молодих письменників Америки, що намагаються йти з пролетаріатом чи хоч наближаються до нього, але про це іншим разом. Досить того, що таких є декілька. Крім цих ми маємо декілька поважних імен в сучасній американській літературі, про які теж варто б згадати і за творчістю яких варто стежити. Правда це ще не пролетарські письменники, але вони пишуть і за пролетаріат і в своїх творах виявляють певну симпатію до його змагань й надій. Найвидатніший з тієї категорії письменників, головним мотивом творчості яких є так зв. „соціальний протест“, це Сінклер Люїс, автор „Баббіта“, „Головної Вулиці“ і „Арровсмита“. Незадовго має вийти його новий твір, темою якого є полівство.

Досить цікаві, хоч і відмінні від Люїса, є ще два сучасні американські письменники, це — Шервуд Андерсон і Теодор Дрейзер. Обидва вони нагадують в дечому Достоевського, копаються в складних психологічних проблемах життя. І цілком окремо від всіх цих стоїть сучасний видатний американський драматург, Юджин Оніл, з деякими творами його, як ось прим. „Гейрі Ейп“ (Волохата Малпа) та інші, знайома й радянська театральна публіка.

Це чи й не все на сучасному літературному горизонті Америки, гідне уваги.

* Число виданих в Америці книжок в 1926 році — За статистикою „Поблішерс Віклі“ (Тижневик Видавців), 173 Американські видавництва видали в 1926 році 6.883 книжки. Найбільше число з усіх видавництв видала видавнича ньюйоркська спілка „Мекміллан Ко“, бо аж 614 назв.

* „Коли Скіфія Співає“ — під цим заголовком „Інтернешенал Поблішерс“, ньюйоркське видавництво, що видає часами навіть й окремі твори т.т. Троцького й Леніна, збирається випустити в середині березня с./р. антологію руської поезії, зложену Бабеттом Деуш і Аврамом Ярмолінським.

* „Найкращі континентальні короткі оповідання за 1925—26 рр. видасть в березні видавнича ньюйоркська спілка „Додд, Мід і Ко“. До збірки входять твори майже всіх європейських авторів, за винятком творів авторів Великобританії з островами, бо твори цих письменників вже видані тими самими видавцями недавно п. з. „Найкращі оповідання британських авторів за 1926 р.“.

* „Ії злочин“ — драма на три дії т. М. Ольгіна. Свою найновішу драму тов. Ольгін збудував на тлі Великої Пролетарської Революції в СРСР і тепер вона йде з великим успіхом в новому єврейському художньому театрі на 2 Авні. Постановка М. Шварца, який зараз бере участь в драмі, як один з видатніших єврейських драматичних акторів.

Драма Ольгіна ставиться єврейською мовою.

Є. Крук

СЕРЕД КНИЖОК І ЖУРНАЛІВ

* Шолом-Алейхем — українською мовою. — Київське видавництво „Сяйво“ має видати українською мовою повне зібрання творів єврейського письменника Шолом-Алейхема.

Загальну редакцію цього видання передбачається доручити письменникові Дмитрові Загулові.

Видання творів Шолом-Алейхема розпочнеться влітку.

* Нові газети в Києві. — 22 березня в Києві вийшло перше число „Літературної газети“ видання київської філії всеукраїнської спілки пролетарських письменників.

Сьогодні готують до виходу в світ перше число „Селянської Газети“. „Селянська Газета“ обслуговуватиме потреби селян округи.

* Комсомольська газета. Краєвий комітет комсомолу Карпатської України розпочав видавати українською мовою комсомольську газету „Працююча молодь“. Уже вийшло декілька чисел.

* Видавництво „Український Робітник“. Основні розділи видавничої роботи

в-ва „Український Робітник“, це література з галузі професійної роботи, красне письменство і професійна технічна література для широких робітничих мас, що має на меті підвищення кваліфікації робітника.

За планом на 1926 - 27 рік передбачається видати 668 друк. аркушів книжок і 528 друкованих аркушів журналів. 60% плану професійної літератури і 50% плану красного письменства передбачається видати в цьому році українською мовою. Других 50% красного письменства, які складають українські письменники (класики та сучасні) буде видано російською мовою, і шість назов книжок єврейською мовою. Слід відзначити, що в цьому році значно поширене видання професійної літератури. Поширене також видання книжок професійної літератури українською мовою.

В другому кварталі видавництво розпочинає реалізувати план видання красного письменства. В друковій знаходиться збірка оповідань Слісаренка — „Сліди бурунів“. Цими днями буде дано до друку збірки вибраних творів Франка, Стефаника, Аркадія Любченка та Петра Панча і ін. російською мовою.

* „Виробничий журнал“. Найближчим часом почне виходити популярний двотижневий ілюстрований журнал, який буде видавати ВУРПС і НКРСІ СРСР за назвою „Виробничий журнал“. Новий журнал має на меті всебічно знайомити читача з роботою виробничих нарад та економкомісій. Крім статей провідних і загального характеру і т. п., будуть розроблюватися також питання організації виробництва, управління, та питання стандартизації. До участі в журналі пригнічені робітники так центру, як і периферії.

* 10-річчя одеських „Известий“. Минуло 10 років існування місцевої газети „Известия“.

Перший номер газети „Известия Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота“ вийшов в Одесі 26 березня 1917 р. Підчас німецької окупації та денікинщини газета виходила підпільно. Нині газета охопила своїм впливом кутки Одеської округи й сусідніх районів.

Газета об'єднує 1150 робітничих і селянських кореспондентів.

ХРОНИКА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

* Всеукраїнська виставка АРМУ. 20 березня в Соціальному музеї ім. Артема відкрилася виставка АРМУ. В Харкові вона пробуде місяць. Завдання виставки не тільки показати досягнення Радянської України в галузі малярства, скульптури, графіки то-що, але й підкреслити ідеологічні моменти роботи художників: прагнення зв'язати мистецтво з виробництвом (промисловістю), обслуговування мистецькими засобами політосвітньої роботи, нові форми для виявлення ідеології революційної доби то-що. Комітет виставки має улаштувати в Харкові низку прилюдних диспутів в галузі мистецтва.

* На всесоюзній виставці графіки в Ленінграді взяли участь окремі видавництва й з України. Між іншим були експонати „Книгоспілки“, „Слова“ та видання „Українського Наукового Інституту Книгознавства“. Експонати інституту дістали диплом за художнє оформлення книги. Це єдине видавництво з України, що його експонати журі виставки відзначило. Із українських графіків премію присуджено художникові А. Олексієву, що його роботи кияни знають добре з численних його обгорток друкованих у виданнях ДВУ, „Книгоспілки“ та „Слова“.

* М. Глушенко в салоні „Незалежних“. В салоні „Незалежних“ виставлені два пейзажі М. Глушенка. (Прованс. Сардинія). Французька критика відмітила праці нашого артиста („Ентрансіжан“, „Парі-Міді“, „Комедія“, „Авенір“, „Л'Ар Віван“, „Крапуйо“, „Пті Провансал“).... Нині відбувається в Мілані та Римі виставка М. Глушенка, про яку подамо відомості в найближчому числі.

* Вистава „Століття Людовика XIV -го“. 25-го лютого в Національній Бібліотеці (Рю Ришельє) відкрилась вистава книг, рукописів, гравюр, мап, килимів, що стосуються доби Людовика XIV -го. Вистава продовжиться до квітня місяця. Століття Людовика XIV -го було добою, коли у Франції надзвичайно цікавились Україною й українських пам'яток на виставі немало.

* Поповнення художніх галузей. Раднарко СРСР постановив відпустити для поповнення Третяковської, та других галерей і музеїв художніми творами 75000 р. Крім того в зв'язку з наближенням десятиріччя Жовтневої революції постановлено відпустити ще 100 тисяч карбованців, так на замовлення художникам і скульпторам СРСР як і на придбання у їх творів мистецтв, що відносяться до цього ювілею.

* Відкриття виставки робіт В. М. Васнецова. 13 березня в будинку небіжчика Васнецова відкрилась посмертна виставка його малюнків та картин. Виставка займає помешкання, що було майстернею Васнецова, де він працював 32 роки, а також ще дві залі й сусідні з ними приміщення. Особливо цікава низка полотнищ із циклу казок, над якими працював Васнецов до останніх днів свого життя. Картини ці вперше показуються публіці. На виставці також представлено збірку портретів Васнецова (роботи 1872—1926 р.р.) малюнків, архітектурних проектів і проект художньої оздоби фасаду Великого Кремльовського палацу (у стилі кремльовських теремів), низку проектів і картин церковної живописи.

Найближчим часом будуть виставлені пейзажі, шкідки, та ескізи роботи Васнецова. Всі ці роботи увійдуть до музею імені В. М. Васнецова, початком якого є теперішня виставка.

* Виставка Д. П. Штернберга. В музеї живописної культури (Вхутемас) відкрилась виставка малюнків та гравюр. Д. П. Штернберга, що охоплює всі етапи творчості цього художника.

* Виставка в Японії. 4 березня в Музеї живописної культури відбувся перегляд виставки радянського образотворчого мистецтва, яка вирудається до Японії. На засіданні художнього журі участь взяли: японський посол у СРСР гр. Танака, наркомос А. В. Луначарський, О. Д. Каменева, голова ЦК робмису Славинський та інші. На перегляді були присутні представники японської преси. Журі одібрало біля 150 творів

олійного малярства, велику кількість малюнків та графіки.

Серед речей, що надсилаються, вибрані зразки найкращих майстрів. Виставлені між іншим Кустодієв („Купчиха чаює“, „Свято“, „Візник“ та ін.), Машков (натюрморти та пейзажі), Петров - Водкин („Самарканд“, „Голова“ портрети), Фальк, Куприн, Архіпов („Селянки“), Рождественський, Штернберг, Натан Альтман, Ігор Грабар, Серебрякова та багато

інш. Серед графіків — Фаворський, Чехонин, Кравченко, Митрохин. Відділ малюнків включив твори Бруні, Львова, Митурича, Лебедева, Тирси та ін.

Відкриття виставки в Токіо відбудеться в квітні місяці.

* На Миланську виставку декоративного мистецтва Г. А. Б. Т. посилає декілька ріжнотематичних макетів постановок останніх років.

ТЕАТР І МУЗИКА

* „Березіль“. Головний режисер театру „Березіль“ народний артист республіки Лесь Курбас після закінчення зимового сезону в театрі відїжджає за кордон з метою ознайомлення з західним театральним життям. Крім того, Курбас буде підшукувати п'єси для театру.

Зокрема, — театр „Березіль“ зацікавився п'єсою „Відважний мореплавець“ Георга Кайзера, автора відомої п'єси „Газ“, що її ставив театр „Березіль“ 1923 року. П'єса „Відважний мореплавець“ іде зараз по театрах робітничих районів Берліна й має там великий успіх.

— Після закінчення зимового сезону в Харкові, держтеатр „Березіль“ мав зараз же виїхати до Києва. Але за тимчасовим браком відповідного приміщення в Києві „Березіль“ з 15 квітня до 15 травня гастролюватиме по робітничих районах Харкова.

* В Раді сприяння театрові „Березиль“. З ініціативи Наркомосвіти в Харкові утворено раду сприяння театрові „Березиль“. До неї ввійшли представники центральних та місцевих організацій, громадських установ і мистецьких угруповань. Завдання Ради — тісніше зв'язати театр „Березиль“ з радянським суспільством, встановити взаємний вплив театру і культурно-громадських організацій та допомогти театрові притягти масового пролетарського глядача.

Відбулося засідання Ради, де заслухано доповідь художнього керівника театру „Березиль“ Л. Курбаса.

* Український народний театр. Український народний театр провадить переговори з центральним комітетом спілки „Металіст“ про літню подорож театру по Донбасу.

* Капела „Думка“ в складі 55 артистів на чолі в заслуж. арт. республіки Н. Городовенком виїхала з Києва в дев'ятнадцяту свою подорож (Москва, Ленінград, Білорусь). У Москві „Думка“ пробуде 12 днів. Дирекція „Думки“ складала умови на такі концерти: 14 березня в великому оперовому театрі — Шевченківський концерт; 15 — в Кремлі (закритий); 17 — в колонній залі спілок (закритий) для закордон. посольств та Союзнного Уряду; 18 — в народному домі ім. Каляєва; 19 — „Думка“ виїздить на концерт до „Орехово-

Зуєво“; 20 — в великій залі консерваторії (прилюдний концерт); 21 — концерт в Академії генерального штабу; 22 — в малій залі консерваторії; 24 — в колонній залі союзів; 26 — „Думка“ виїздить до Ленінграда, де 27 й 28 дасть в залі Ленінградської Філармонії 2 прилюдні концерти, а потім перенесе роботу до районних клубів.

В Білорусі „Думка“ концертуватиме в Вітебську, Смоленську й Мінську.

* Художня капела кобзарів. На загальних зборах цієї капели, що перебуває у Києві, намічено цілу низку заходів, що мають на меті сприяти розвитку кобзарства. Так намічається скликати у травні місяці цього року кобзарський з'їзд, що надалі керував би роботою окремих капел. Для підвищення кваліфікації окремих кобзарів капела засновує кобзарську студію і крім того ухвалила заснувати майстерню для виробу кобз, яких зараз майже немає на ринкові.

* Музична література для робітничих та селянських музорганізацій. Композиторська майстерня музтовариства ім. Леонтовича в Києві розробляє справу про те, щоб налагодити постачання музичного матеріалу робітничим та селянським музорганізаціям (літератури оркестрової, хорової та солової).

* Організовано муз. т-во ім. Леонтовича в Миколаєві. З ініціативи місцевих музичних діячів т.т.: Погадаєва, Франка й Сорокина, організовано, за прикладом інших міст, відділ Всеукраїнського Муз. Т-ва ім. Леонтовича.

* Аматорський гурток Радянської колонії у Празі. Заходами драматичної секції Виконкому Союзу студ. — горж. СРСР була в минулі місяці влаштована вистава. Виставлено п'єсу Неверова „Смерть Захара“.

Це перша спроба драматичного гуртка Радколонії й треба сказати — досить вдала.

* Інтернаціональний вечір у Ленінграді. В Українському Домі освіти в Ленінграді цими днями було улаштовано вечір найменшостей, на якому була продемонстрована широка художня частина. Виступили гуртки 11 народностей. Зав. художнім

відділом Губполітпросвіти тов. Авлів перед кожним виступом давав коротке пояснення номерів, оповідаючи попутно про художню роботу даного клубу. Були продемонстровані хори: польський, угорський, латиський, естонський, єврейський, німецький, корейський, фінський та український. Деякі хори супроводились національними танцями, своєрідними мішаними оркестрами. Був окремо татарський оркестр. На вечері виділилися польський та угорський гуртки, що складалися виключно з чоловіків - політемігрантів.

* Майстерня історичного театру. У Ленінграді організовано майстерню історичного театру, що ставить своїм завданням сценічне оформлення історичних епізодів та побуту. Перший виступ майстерні відбувся у середу 9 березня, в театрі клубу наукових робітників.

* Про масову пісню. У Художньому відділі Головлітпросвіти РФСРР відбулася нарада в справі утворення масової пісні.

В нараді брали участь представники ЦК ВЛКСМ асоціація сучасної музики, об'єднання революційних композиторів, друку та професійних організацій. Після всебічного обміну

думок нарада ухвалила привітати ідею курсу на масову комсомольську пісню.

* Державфілармонія 27 березня у Великій залі відбулося урочисте засідання й концерт, щоб уславити сторіччя смерті Бетховена. Участь брали: А. К. Глазунов, Олександр Баровський, Р. Г. Горська, В. І. Качалов, П. І. Новіцький, Н. А. Манько, А. В. Осовський та оркестр Держ. Академ. філармонії.

* Передача по радіо даремна. В зв'язку з гостротою, що набрало в останній час питання про передачу по радіотелефону прилюдно виконаних музичних, драматичних і інших творів, а також лекцій та доповідей, Союзний Раднарком виніс з приводу цього постанову, згідно з якою всім установам та організаціям, що мають дозвіл на радіовіщання, надається право передавати по радіотелефону твори музичні, драматичні, лекції, доповіді, диспути, що виконуються та проводяться в театрах, концертних залах, аудиторіях і інших прилюдних місцях, без особливої винагороди, так на користь авторів і виконавців, як і на користь театрів, антрепренерів і т. ін.

УКРАЇНІКА

* Наполеон і Україна. — Саме цими днями вийшов з друку останній п'ятий том монументальної праці Едуарда Дрію „Наполеон і Європа“. (Napoléon et l'Europe. Le chute de l'empire, par Edouard Driault. Paris, 1927, Felix Alcan, p. 484, Ціна 40 фр.). Том цей присвячений подіям 1812—1815 років і починається відходом Наполеона з Москви. „Чекаючи відповіді царя на свою пропозицію мира — пише Дрію — Наполеон обмірковував повстання казанських татар, студіював козацьку революцію за проводом Пугачева. Наполеон мав почуття існування України. На Україні його чекали, й там заховалась його пам'ять. Наполеон думав про Мазепу, але не було більше Мазепи. Замість нього існувала „Новоросія“ і через неї прибула армія Чичагова після замирення з турками“.

Читачів, що бажали б детальніше ознайомитися з відношенням Наполеона до України, Дрію відсилає до розвідки І Борщака „Наполеон і Україна“, видрукованої в „Ревю

дез Етюд Наполеоніен“ 1922, VI—VII. В передмові до цієї розвідки свого часу Дрію писав: „Україна? Німецька вигадка! Такий є упрощений погляд більшості французів, навіть найбільш кваліфікованих, навіть тих, на яких лежить обов'язок керувати країною. Міністри старої монархії й Наполеона, Наполеон сам краще знали історію Франції й України...“

...Німці скопіювали нас ще й в цьому. Але чи це є резон, щоб залишити їм те, що нам належить й розірвати на їх науковий та політичний інтерес кілька найгарніших сторінок нашої національної історії?“

* „Ревю бібліографік юніверсель“ подає замітку про друкарні на Україні від „XVI до XVIII стол.“ за статтю С. Маслова в „Гутенберг Ярбух“ 1926 р.

* „Л'янтропольожі ч. 5—6 містить замітку М. Б. (січ. 1927) про преісторію на Україні подану за відчитом археологічного комітету Ак. наук України.“